

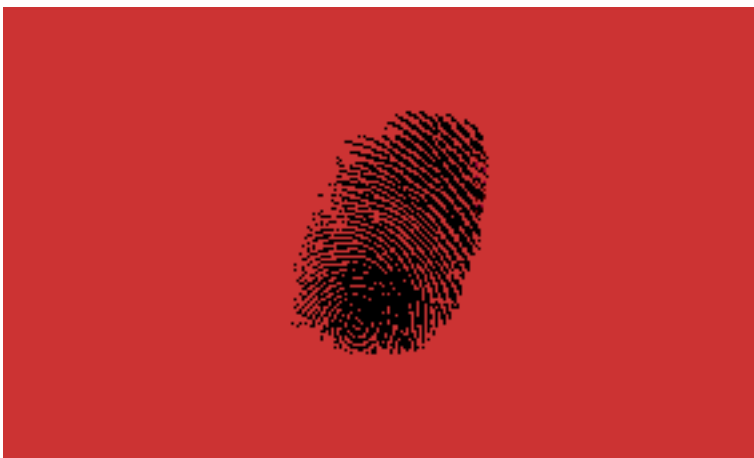
Universel adgang

- et spørgsmål om demokrati

Rapport fra Teknologirådets elektroniske forsamlingshus

11. september - 2. oktober 1995

Lars Qvortrup

Projektledelse i Teknologirådets sekretariat:

Ida Andersen

Konsulent Steffen Stripp

Teknologirådets rapporter 1995/8

ISBN: 87-90221-02-8

ISSN: 1395-7392

Indhold

Forord

Baggrund

Åbningsindlæg

Resumeer

Universel service på telekommunikationsområdet:

Har det noget med biblioteker at gøre? /Af Anders Henten

Universel adgang: Fra passivitet til interaktivitet /Af Cathy Toscan

Universel adgang - men til hvad? /Af Lars K. Christensen

Debatten

Universel adgang - til hvad?

Hvad er ytringsfrihed i informationssamfundet?

Bibliotekernes rolle

Et demokratisk informationssamfund

Tekniske vanskeligheder

Målsætninger

Universel adgang

Overordnede funktions-typer

Borgernet

Det øvrige net

Kommunikationsregler

Bibliotekerne

Udviklingsprojekter

Det elektroniske forsamlingshus

Generel vurdering

Deltagerkommentarer

Spørgeskemaundersøgelse

Forord

Teknologirådets projekt om fremtidens bibliotek og informationsteknologien sætter fokus på *universel adgang* - adgang for alle - til information og kommunikation. Projektet udspringer af en opfordring fra Ballerup Bibliotekerne om Teknologirådets bistand i et forsøg på at inddrage brugere og andre relevante aktører i en dialog om ønsker og visioner for bibliotekets rolle i fremtidens lokalsamfund. At få brugerne med i debatten om hvordan vi forholder os kritisk og kreativt til teknologiens muligheder - og hvordan biblioteket (og samfundet iøvrigt) skal bidrage til informationssamfundet i form af adgang til nye medier, net og databaser.

Kan teknologien bruges til at give borgerne bedre grundlag for at deltage i beslutninger og demokrati? Kan den medvirke til at udvikle sjovere og mere levende lokalsamfund? Hvilke krav stiller forskellige slags brugere til teknik og organisation, hvis mulighederne for information og kommunikation reelt skal være til rådighed? Hvem skal være ansvarlig for at gøre mulighederne tilgængelige? Og skal de stilles til rådighed for alle i samfundet? Hvordan skal det finansieres? Og hvordan tackles de økonomiske, tekniske, juridiske, kulturelle og andre barrierer som stiller sig i vejen for at virkeliggøre ønskerne?

Det elektroniske forsamlingshus - som denne rapport handler om - har været en del af projektets første fase. I de efterfølgende faser skal der udarbejdes scenarier og gennemføres scenarieværksteder. Scenarierne beskriver forskellige problemstillinger i forbindelse med universel adgang - som eksempelvis A- og B-hold, privat eller offentlig udbud af information-serviceydelser, borgerne som forbrugere og/eller informationsproducenter, informationsoverflod, "informationsagenter" etc. Resultaterne fra Teknologirådets samlede projekt præsenteres til debat på en konference i juni 1996.

En arbejdsgruppe følger projektet og rådgiver om planlægning og tilrettelæggelse. Projektleder i Teknologirådets sekretariat er Ida Andersen og Steffen Stripp er konsulent. Lars Qvortrup - Center for Kulturstudier, Odense Universitet - har været ordstyrer på det elektroniske forsamlingshus og har udarbejdet og redigeret denne rapport.

Teknologirådet, december 1995.

Indledning

I tre uger fra 11. september til 2. oktober 1995 debatterede godt 500 mennesker fra hele Danmark (samt fra en række udlande) et af de centrale spørgsmål vedrørende det kommende informationssamfund, nemlig spørgsmålet om *universel adgang*. Informationssamfundet kommer - og er allerede på vej - men skal det være de fås eller de manges samfund? Skal adgangen til at skaffe sig informationer og til selv at

udsende informationer være forbeholdt et mindretal, eller skal det være såvel en ret som en mulighed, som omfatter alle? Skal informationssamfundet med andre ord være et demokratisk samfund?

Debatten foregik i Teknologirådets *elektroniske forsamlingshus*. De mange deltagere mødtes altså ikke fysisk, men alene elektronisk. Indlæg blev indsendt via elektronisk post til en "list server". Herfra blev indkomne indlæg af ordstyreren opdelt i temaer, forsynet med overskrifter og i enkelte tilfælde mildt redigeret. Derefter blev de - 2-3 gange om ugen - udsendt i "elektroniske pakker", således at hver "pakke" blev indledt med et resumé ved ordstyreren, og med forslag til hvor debatten herefter kunne bevæge sig hen. Konferencen var altså en elektronisk ordstyrer-konference i modsætning til såkaldt uredigerede elektroniske konferencer.

Selv om forsamlingshuset var elektronisk, lagde det ikke en dæmper på debatten. Efter forskningsminister Frank Jensens velkomst til konferencen og efter tre indledende oplæg gik diskussionen i gang, og der blev i alt udsendt 94 indlæg: Små og store, konstruktive og kritiske, med kommentarer, redegørelser, forslag og sure opstød. Skriver man det hele ud svarer det til små 200 sider med den mindste linjeafstand. Iveren for at deltage - og for at fortsætte - var stor. Således indeholdt flere af de afsluttende indlæg opfordringer om at konferencen burde fortsætte et stykke tid endnu.

Efter godt og vel to uger blev der på baggrund af den foreløbige debat udarbejdet et forslag til konklusioner. Disse konklusioner blev så debatteret i løbet af konferencens sidste dage, og på baggrund af denne diskussion udarbejdede ordstyreren de endelige konklusioner.

Umiddelbart efter konferencen blev der sendt et spørgeskema rundt til deltagerne om deres erfaringer med det elektroniske forsamlingshus. Resultatet af denne spørgeskemaundersøgelse er også med i rapporten.

Lars Qvortrup

Baggrund

I et moderne demokrati er det afgørende, at borgerne har fri og lige adgang til information. At de har mulighed for selv at udtrykke deres holdninger offentligt. Og at de uden indblanding kan kommunikere indbyrdes. Lyder det som selvfølgeligheder? Jamen, det er det ikke.

Ser vi tilbage i historien er det rettigheder, som borgerne har måttet kæmpe for. Den fri presse, som i sin oprindelige skikkelse blev grundlagt af politiske partier og bevægelser, er et af eksemplerne på hvordan fri adgang til information kan tilvejebringes. Bibliotekerne, som i den skikkelse vi kender dem blev kæmpet igennem i århundredes begyndelse og lovfæstet i 1920, er et andet eksempel. Ytringsfriheden er et eksempel på retten til at udtrykke holdninger offentligt, selv om de dertil svarende ytringsmuligheder måske er mere begrænsede. Forsamlingsfriheden, men også post og telefoni er eksempler på retten til og muligheden for at kommunikere indbyrdes. Og gennem hele demokratiets historie har disse rettigheder i princippet været rettigheder for alle uden skelen til holdninger, uddannelse eller økonomisk formåen, og uden indblanding -censur - fra statsmagts side.

I disse år aktualiseres mange af disse spørgsmål imidlertid på ny, fordi den elektroniske informations- og kommunikationsteknologi udvikler sig eksplosivt. Antallet og arten af informationskilder vokser med

nye databaser, offentlige myndigheders informationstjenester, adgang via Internet, World Wide Web o.s.v. Muligheden for at kommunikere ændrer sig fra dag til dag: Mobiltelefoni, elektronisk kommunikation, telefax, o.s.v. var uden for snævre ekspertgrupper ukendte begreber for bare ti år siden - i dag er de standardbegreber. Ytringsmulighederne ændrer sig med Bulletin Boards, Web-servere, telefonsvarere, o.s.v. Og spørgsmålet er: Hvad er minimumskravet til, hvad alle borgere skal have adgang til, hvis vi vil opretholde et demokrati, der omfatter alle? Det er det, begrebet *universel adgang* handler om.

- Hvordan skal begrebet *universel adgang* defineres?
- Hvad skal det omfatte?
- Hvordan skal det tilvejebringes, ikke mindst på et elektronisk informations- og kommunikationsmarked, der bliver mere og mere liberaliseret?
- Hvad er statens rolle - i form af krav til tele- og informationsleverandører, men også i form af støtte til socialt, økonomisk og geografisk svagtstillede grupper? Kan man for eksempel om ti år klare sig på lige fod med andre uden en computer, et modem, og et antal edb-programmer?
- Og hvad er specielt bibliotekernes rolle i det såkaldte informationssamfund? Bliver de overflødige? Eller bliver de tværtimod endnu vigtigere end de nogensinde har været? Under alle omstændigheder kan der ikke være tvivl om at de skal omstille sig for at varetage nye opgaver.

Åbningsindlæg

Forskningsminister Frank Jensen indledte konferencen. Derefter var der tre oplæg af henholdsvis Anders Henten, Cathy Toscan og Lars K. Christensen. Efter korte referater af indlæggene følger de i deres fulde udstrækning.

Resumeer

Problemer der skal tackles (forskningsminister Frank Jensen)

I sin indledning til konferencen understregede forskningsminister Frank Jensen, at eftersom en stor del af fremtidens information, kommunikation og produktion vil være informationsteknologi-baseret, er det vigtigt at vi sikrer, at alle borgere får adgang til og lærer at anvende den nye teknologi, at sikre at den ikke bliver forbeholdt en elite.

I forhold hertil præciserede han nogle af de problemer, der skal tackles.

Udgangspunktet er, at teknologien, det indhold den bærer og de muligheder den giver, skal gøres reelt tilgængelig for den enkelte. For at nå dette mål er der en række barrierer, der skal fjernes: I følge Frank Jensen er de vigtigste barrierer og løsninger:

1. Manglende uddannelsesmæssige forudsætninger. Derfor skal der satses på uddannelse i brugen af informationsteknologi (IT).

2. Manglende fysisk adgang til teknologien. Derfor skal vi give adgang til IT og Cyberspace på biblioteker, medborgerhuse og offentlige kontorer.

3. For høje økonomiske omkostninger ved at anvende tjenester og få information. Her er der tre elementer:

- Teletaksterne: De falder i kraft af den igangværende liberalisering.
- Abonnementspriserne hos udbydere af online-tjenester: De falder også på grund af den voksende konkurrence.
- Betalingen for den konkrete service eller information. Her bør information, der leveres af offentlige myndigheder som del i deres sædvanlige praksis, i princippet være gratis og frit tilgængelige for alle, hvor imod der godt kan tages betaling for distributionen af disse informationer.

4. Systemer der ikke tager udgangspunkt i brugerens situation og forudsætninger. Her skal brugervenligheden forbedres. Specielt skal handicappedes muligheder forbedres.

5. Manglende gennemskelighed i systemerne og deraf følgende utryghed og usikkerhed. Grundreglen er, at budskaber på en elektronisk konference bør være omfattet af de samme regler, som gælder andre offentlige ytringer for eksempel i den trykte presse eller på TV. Men informationerne på nettet skal kunne checkes. Derfor har ministeren nedsat et såkaldt IT-sikkerhedsråd.

Universel adgang med baggrund i liberalisering (Anders Henten)

I sit oplæg påpegede Anders Henten, at universel service er et begreb, der først for alvor er dukket op i forbindelse med den fremvoksende liberalisering af telesektoren.

Samtidig gjorde han opmærksom på, at selv om udviklingen er præget af en teknologisk konvergens mellem telekommunikation, edb, databaser, underholdning o.s.v., så omfatter såkaldte universelle serviceforpligtelser kun teleområdet. Den danske regerings udspil til ny dansk telepolitik omfatter således kun:

- Telefoni
- Udlejning af telelinjer
- Særlige handicaptjenester

Spørgsmålet er, om det er nok? Her ligger et af de mulige diskussionsemner: Er den danske regering tilstrækkeligt offensiv?

Universel adgang: Fra passivitet til interaktivitet (Cathy Toscan)

Cathy Toscan fremhævede, at hvis Danmark for alvor vil ind i det 21. århundredes internationale informationsamfund er det vigtigt at alle borgerne får et tilbud om:

- adgang til det nødvendig udstyr,
- adgang til at lære at bruge det udstyr,
- adgang til at hente og selv bidrage med oplysninger

- og dermed adgang til kontakt med andre mennesker i ind- og udlandet.

Specielt fremhævede hun, at den private adgang til nettet bør suppleres med offentlige adgangsmuligheder, for eksempel ved at udbygge et netværk af informatikcentre, tilslutte computercentre til fremtidens biblioteker, eller støtte flere private steder som for eksempel Internet-cafeer. De første af den slags initiativer er allerede i gang.

Herudover understregede hun de nye interaktive muligheder. Det er ikke nok, at nettet giver adgang til at søge informationer på udbydernes betingelser. Nettet skal kunne bruges aktivt, så slutbrugerne selv kan tilrettelægge søgeveje, og så de bliver aktive informationsudbydere og ikke bare passive konsumenter.

Så mange som muligt skal kunne være aktivt med (Lars K. Christensen)

I følge Lars K. Christensen bør diskussionen om universel adgang handle om, hvordan man skaber en informationskultur, hvor så mange som muligt kan have glæde og udbytte af at være med.

Lars K. Christensens bud var det såkaldte *samfundsnet*. Samfundsnettet skal give adgang til offentlige informationer og til at kommunikere med offentlige myndigheder uden at det skal koste brugerne noget. Et samfundsnet bliver imidlertid først en realitet, når borgerne selv kan gå aktivt ind og fylde det med deres egne informationer og deres egne meninger. Derfor foreslog han:

- At der indføres en omfordelingsmekanisme mellem store kommercielle og små netbrugere, den såkaldte bit-afgift. Herigennem skal det være muligt at:
- Privatpersoner der ønsker at kommunikere med offentlige myndigheder via nettet skal kunne gøre det gratis, d.v.s. uden om kommercielle netudbydere.
- Fra samfundsnettet skal man kunne sende og modtage privat e-mail via Internet til ren omkostningspris. Samfundsnettet er altså for sådanne basale tjenester et alternativ til de kommercielle udbydere.
- Græsrodsorganisationer skal efter visse kriterier have gratis mulighed for at stille informationer til rådighed på Samfundsnettet, f.eks. i form af egne WWW-sider.
- Der afsættes en bevilling til oplysningsarbejde om Informationssamfundet.
- Muligheden for at oprette en IT-støttefond for græsrodsorganisationer undersøges.
- Samtlige folkebiblioteker skal kunne give lånerne adgang til Internet.

Informationsteknologi er den ny basisteknologi (Frank Jensen, forskningsminister)

- For snart 200 år siden indså fremsynede folk, at det var nødvendigt at demokratisere adgangen til nogle basale teknologier og færdigheder, hvis man ville sikre udvikling og velstand.
- Man indførte undervisningspligten for at sikre, at alle borgere fik lært at læse, skrive og regne. Det var i første omgang en af forudsætningerne for, at de aktivt kunne tage del i moderniseringen af landbruget. Det viste sig også senere at være en væsentlig forudsætning for indførelsen og udbredelsen af demokratiet. En del af elitens magtbase: Monopolet på at tilegne sig og besidde viden blev således udbredt til alle.

- Vi står i dag i en tilsvarende situation. Det er ikke længere nok at kunne læse, skrive og regne. En stor del af fremtidens information, kommunikation og produktion vil være IT-baseret. Vi er derfor nødt til at sikre, at alle borgere får adgang til og lærer at anvende den nye teknologi, at sikre at den ikke bliver forbeholdt en elite.
- Det tog lang tid før alle voksne borgere kunne læse og skrive. Det vil også tage tid, før alle har tilegnet sig de basale IT-færdigheder. Men en af præmisserne for at det kan ske er, at teknologien, det indhold den bærer og de muligheder den giver, bliver reelt tilgængelig for den enkelte.

Reel tilgængelighed

Reel tilgængelighed betyder, at det er den enkeltes eget valg om og i hvilket omfang hun vil bruge teknologien. At nå dertil kræver først og fremmest, at vi arbejder for såvidt muligt at fjerne de barrierer, der er for at dette valg kan være frit. Jeg tror de vigtigste barrierer er:

- Manglende uddannelsesmæssige forudsætninger
- Manglende fysisk adgang til teknologien
- For høje økonomiske omkostninger ved at anvende tjenester og få informationssystemer der ikke tager udgangspunkt i brugerens situation og forudsætninger
- Manglende gennemskuelighed i systemerne og deraf følgende utryghed og usikkerhed.

Manglende uddannelsesmæssige forudsætninger

Der arbejdes målbevidst inden for alle dele af uddannelsessektoren med at integrere IT som en naturlig del af dagligdagen i undervisningen. Vi skal give den opvoksende generation et solidt fundament og en uimponeret holdning til teknologien. Og vi skal give alle, der har forladt uddannelsessystemet, muligheder for at tilegne sig så meget af den nye teknologi, som de ønsker og magter. IT skal ned af piedestalen og ud af datalokalerne og ind i klasselokalerne og hverdagen.

Manglende fysisk adgang til teknologien

Danmark har den næsthøjeste pc-dækning i private hjem i verden. I løbet af få år står der en PC i hvert andet danske hjem. Men der er langt endnu, før PC'en når telefonens udbredelse og dermed bliver en teknologi, vi bare kan tage for givet at alle har og behersker.

Derfor skal vi give adgang til IT og cyberspace på biblioteker, medborgerhuse og offentlige kontorer. Det står allerede på dagsordenen hos mange biblioteker og kommuner.

Private investorer vil givet også finde et marked i at udbrede adgangen yderligere gennem opstilling af info-kiosker på stationer, indkøbscentre, posthuse og andre steder hvor der kommer mange mennesker.

For høje økonomiske omkostninger ved at anvende tjenester og få information

Mange faktorer indgår i den pris det koster at få adgang til de IT-baserede tjenester.

En af faktorerne er teletaksterne. I takt med, at telesektoren bliver fuldt liberaliseret, vil der ske prisfald,

takststrukturer vil blive ændret og nye kommunikationskanaler vil blive tilgængelige. Det arbejder jeg for og det arbejder markedet for.

En anden prisfaktor er abonnementspriser og forbrugsafgifter hos udbyderne af on-line tjenester. Disse priser er alene i det forløbne år dramatisk reduceret. Da ingen af de store internationale spillere på dette område endnu har meldt sig på det danske marked, er der god grund til at tro, at vi også i de kommende år vil se yderligere prisfald.

En tredje prisfaktor er den betaling man eventuelt skal af med til udbyderen af den konkrete service eller information.

Når det drejer sig om offentlig information, er det min holdning, at data/information, der er blevet til som en del af myndighedens naturlige opgaver og derfor er betalt over skatten, i princippet bør være gratis og frit tilgængelige for alle - også til videreførelse og videresalg.

Det er derimod naturligt at tage betaling for omkostninger forbundet med distributionen af informationen. Det har vi allerede længe været vant til med offentlige publikationer, der jo ikke er gratis. Mange offentlige services vil sikkert alligevel blive uden betaling til myndigheden, fordi de har en klar interesse i at de bliver brugt af så mange som muligt.

Jeg synes også, det er rimeligt at en offentlig myndighed, der bruger kræfter på at forædle informationen ud over hvad myndighedsopgaven kræver, kan få indtægter fra de forædlede produkter.

Systemer der ikke tager udgangspunkt i brugerens situation og forudsætninger

Mange har været i berøring med IT-systemer, som var vanskelige at anvende, fordi de ikke tog udgangspunkt i brugeren, men i systemerne og teknologien.

Vi er langt fremme i Danmark med at udvikle såvel teori som praksis omkring brugervenlige og brugbare IT-systemer. Men vi har meget at lære endnu. Det drejer sig nemlig ikke kun om at udvikle IT-snedkerhåndværket. Det drejer sig også om at ændre nogle grundlæggende ting i forholdet mellem myndigheden/virksomheden og borgeren/brugeren. Det er ikke en floskel, at brugeren skal i centrum; det er en simpel nødvendighed.

Et af de områder, hvor jeg vil gøre en særlig indsats for få at tilpasset teknologien til mennesket, er handicapområdet. IT-teknologien kan på mange områder gøre livet lettere for handicappede -hvis vi bare tænker os lidt om, når vi designer systemerne. Det gør vi ikke altid. Folk i kørestol kan for eksempel vanskeligt betjene en dankort-automat, blinde og svagtseende har svært ved at bruge de nye korttelefoner og den samme gruppe er helt afskåret fra at bruge de nye grafisk baserede on-line tjenester som Diatel og World Wide Web, fordi grafikken ikke uden videre kan omsættes til syntetisk tale.

Jeg lægger stor vægt på, at der bliver gjort noget konkret for, at vi kan realisere teknologiens fulde potentiale på handicapområdet, ikke mindst fordi det vil kunne gøre det lettere at opfylde mange handicappedes ønske om i højere grad at være selvhjulpne.

Manglende gennemsækelighed i systemerne og deraf følgende utryghed og usikkerhed

Man kan let at føle sig magtesløs over for teknologien, alene fordi det kan være meget vanskeligt at gennemskue, hvad der foregår inde i de store systemer. Uddannelse og konkret erfaring betyder også her meget, men jeg tror det er vigtigt, at vi også i IT-sammenhænge holder fast i vort samfunds grundlæggende dyder.

Grundlovens garantier om ytringsfrihed, forsamlingsfrihed, brevhemmelighed og forbud mod censur skal naturligvis også gælde i cyberspace. Ligesom injurielovgivningen, racismelovgivningen og hele forbrugerbeskyttelseslovgivningen også har gyldighed på nettet.

I Danmark er der ingen begrænsninger på, hvilke budskaber man må sende med posten eller hvad man må tale om i telefonen. Der er heller ikke nogen, der kræver postvæsenet eller teleselskaberne til ansvar for, hvad de bringer. Sådan skal det også være i den elektroniske verden. Vi skal ikke have noget bit-politi i Danmark.

Tilsvarende må budskaber på en elektronisk konference være omfattet af de samme regler, som gælder andre offentlige ytringer for eksempel i den trykte presse eller på TV.

Men når friheden er sikret, er det også vigtigt, at man kan have tiltro til at fortroligheden ikke kan brydes og informationerne ikke forvanskes. Derfor har jeg nedsat et IT-sikkerhedsråd, og derfor mener jeg også, at vi er nødt til at etablere en standard for, hvordan man sikkert kan identificere sig over for IT-baserede service- og kommunikationssystemer.

Får vi etableret en sådan standard, vil det også blive væsentligt lettere for den enkelte at kontrollere, hvad der findes af oplysninger om én i systemerne og hvad de er blevet brugt til.

Mennesket er udgangspunktet

Informationsteknologien VIL blive en del af vores dagligdag, uanset hvad vi gør, selv om det ikke nødvendigvis bliver på de måder vi forestiller os i dag.

Vores opgave er at sikre, at vi former teknologien efter menneskelige behov - ikke omvendt - og at vi sørger for at der også bliver tid og rum til de af os, der ikke uden videre kan følge med den eksplosive teknologiske forandring.

Universel service på telekommunikationsområdet: Har det noget med biblioteker at gøre?

Af Anders Henten, Forsker ved Center for Tele-Information, Danmarks Tekniske Universitet.

henten@smtpgate.cti.dtu.dk

Indledning

Begrebet universel service er begyndt at optræde stadig tiere i danske debatter om udviklingen på telekommunikationsområdet. Begrebet er genstand for forskellige definitioner, afhængigt af formål og politiske intentioner. Men i de fleste tilfælde er der enighed om, at universel service på teleområdet betyder, at forskellige telenet og -tjenester skal være tilgængelige for alle dele af befolkningen på lige vilkår (geografisk, kvalitetsmæssigt og prismæssigt) og til en pris, som folk i almindelighed kan betale.

Tidligere var det ikke et begreb, man ofte stødte på. Det hænger delvis sammen med, at telekommunikationspolitikken i Danmark var et område, som mest blev diskuteret bag lukkede etatsdøre; men det skyldes også, at begrebet ikke traditionelt har indgået i det danske forråd af ord til beskrivelse af den offentlige interesse i udviklingen af offentlige forsyningsvirksomheder. I praksis har der dog gennem tiden været tale om en kontinuerlig opbygning af en universel service på telefonområdet i Danmark.

I USA derimod indgik begrebet med stor vægt i debatten i begyndelsen af århundredet om tildelingen af monopolrettigheder til telefonselskabet AT&T. AT&T argumenterede for, at de skulle have monopolrettigheder - til gengæld ville virksomheden påtage sig at opbygge en universel service på telefonområdet.

Denne "handel", hvor monopolrettigheder byttes for universel service, har siden udgjort et omdrejningspunkt i opfattelsen af de samfundsmæssige interesser på teleområdet. Monopol og universel service er blevet filtret ind i hinanden på en sådan måde, at der overbevisende har kunnet argumenteres for, at en afskaffelse af monopolet ville betyde afslutningen på den universelle service.

Så udover at henvise til den amerikanske inspiration for diskussionen om opløsningen af telemonopolerne, er debatten om universel service også et udtryk for frygten for at miste noget, man hidtil har haft. Den offentlige diskussion om universel service på teleområdet i Europa er derfor først ved at blive udviklet i forbindelse med liberaliseringerne indenfor området.

I USA har debatten også fået fornyet kraft. Det er sket i forbindelse med Clinton-administrationens understregning af nødvendigheden af at fastholde universel service i relation til diskussionerne om udviklingen af Information Super Highways. Men selv om diskussionen således burde være rettet mod fremtidens anvendelser af de nye telekommunikationsteknologier, handler den i USA reelt om, at udbredelsen og kvaliteten af telefontjenesten ikke skal forringes.

Diskussionen om universel service kan derfor siges at have både et tilbageskuende og et fremadrettet perspektiv. I dette oplæg vil jeg koncentrere mig om det fremadrettede perspektiv. Ikke fordi det andet perspektiv er uden betydning, men fordi det er det fremadrettede perspektiv, der knytter an til udviklingen af fremtidens biblioteker.

Konvergens

De nye teknologiske og organisatoriske udviklinger indenfor det informationsteknologiske område kan karakteriseres ved en begyndende sammensmeltning - konvergens - mellem telekommunikation, edb, oplysning/underholdning og massekommunikation. Denne konvergens har allerede - og vil i de

kommende år give anledning til en lang række nye informationsbaserede serviceydelser. I forbindelse med biblioteksområdet drejer det sig især om elektroniske databaser og underholdningsprodukter - fra de simple tekstbaserede til de multimedieorienterede. Det virtuelle bibliotek er ikke længere blot en fremtidsvision, men en allerede påbegyndt realitet.

Telekommunikation har hidtil været det eneste af de ovennævnte områder, som har været underlagt en universel service forpligtelse. Edb har været solgt som de fleste andre produkter. Staten har ikke påtaget sig eller pålagt andre en forpligtelse i den forbindelse. Med hensyn til oplysning/underholdning på biblioteker og med hensyn til elektronisk massekommunikation (radio og TV) er der tale om en public service-forpligtelse.

Hvad forskellen mellem public service og universel service egentlig er, kan let ende i det rene sofisteri. Dog kan man slå fast, at der ikke findes en universel service forpligtelse på det elektroniske massekommunikationsområde. I modsætning til hvad man måske ville tro, har Danmarks Radio og TV2 ikke nogen forpligtelse til at nå ud til alle potentielle seere. Hvis en beboer i et udkantsområde ikke kan modtage et ordentligt billede eller en ordentlig lyd, er det vedkommendes problem. Der er heller ikke nogen universel serviceforpligtelse med hensyn til hybridnettet. Langt fra alle husstande har adgang til hybridnettet, og den adgangspris, man skal betale, er meget forskellig fra abonnent til abonnent.

Hvad angår biblioteker, er det en tilstræbt målsætning at have en så tæt dækning med biblioteker som muligt. Om der reelt er tale om universel service kan diskuteres. Alle har i princippet adgang til de offentlige biblioteker, men rent faktisk kan det være svært for forskellige grupper (ældre, handicappede, folk i yderområder, o.s.v.) at komme hen til et bibliotek.

Hvad angår public service-forpligtelsen, så drejer den sig både for bibliotekerne og for den elektroniske massekommunikation om, at mange forskellige former for information/ underholdning skal være repræsenteret. Danmarks Radio og TV2 skal sende både brede og smalle programmer, og bibliotekerne skal have både fag- og skønlitteratur, børnebøger og meget andet. På sin vis kan man sige, at universel service-forpligtelsen handler om at nå ud til de mange, hvor public service-forpligtelsen drejer sig om at nå også de smallere interesser.

Men med den begyndende konvergens mellem telekommunikation og formidlingen af information og underholdning, vil formidlingen i stadig større grad afhænge af en universel service på teleområdet. Udsagnet kan også drejes i retning af, at teleformidlingen giver mulighed for en universel service indenfor formidlingen af information og underholdning. Omvendt kan en nedprioritering af den traditionelle formidling - eksempelvis ved nedlæggelse af biblioteker - samtidig med, at telenettene ikke reelt giver adgang for alle til en tilsvarende service, resultere i en samlet dårligere service. Men alt dette vil i høj grad afhænge af de politiske beslutninger, som træffes vedrørende udviklingen af de traditionelle og de nye teledistribuerede former for formidling af information og underholdning.

I den forbindelse kan jeg ikke lade være med at brokke mig over den prispolitik, som databaser fra offentlige institutioner er genstand for. Hvis man eksempelvis besøger Telebiblioteket hos Telecom i Tåstrup og bliver betjent venligt og kyndigt af stedets bibliotekar, så koster det ingenting. Men hvis man vælger ikke at "forstyrre" bibliotekaren og anvender den elektroniske tjeneste over Minibib, så koster det pludselig 250 kr. i timen. Hvad er meningen med en så skør prispolitik?

Konklusion

I den danske regerings udspil til en ny dansk telepolitik (det såkaldte trin 2) skal den fremtidige universelle service-forpligtelse omfatte: 1) telefoni (inklusive ISDN-net og -tjenester), 2) udlejning af basal infrastruktur, dog ikke bredbåndsinfrastruktur og 3) visse tjenester til handicappede (for eksempel skrivetelefonen). De bredere planer for Danmarks indgang til informationssamfundet - "Info-samfundet år 2000" og regeringens handlingsplan - omfatter heller ikke nogen samlet udbygning af teleinfrastrukturen i Danmark. Der er ingen planer om, at fiberoptiske højhastighedsnet skal nå ud til alle hustande, eller at kapaciteten på abonnentlinierne på anden vis skal opgraderes. I visse andre lande er idéerne og planerne mere grandiose. Det gælder blandt andet Frankrig og Japan. Men lad os nu se, i hvilket omfang de realiseres.

Måske er det meget fornuftigt ikke at opstille alt for store planer og at overlade det til markedet at regulere udbygningen af højhastighedsnettene. Den virkelige universelle service på telefonområdet er jo også blot fremkommet indenfor den sidste snes år. Det har taget årtier at udbygge telefonnettet til den nuværende standard. Det samme kan antageligt blive tilfældet indenfor højhastighedskommunikationen. Om 20 eller 30 år vil alle danskere måske have adgang til lynhurtig kommunikation med avancerede tjenester. Men det er ikke sikkert.

Til gengæld er det sikkert, at man med de nuværende telefonforbindelser via modem kan få adgang til Bulletin Board Services, Internet og mange andre mere eller mindre avancerede tjenester. Og det er ligeledes klart, at den såkaldte kompressionsteknik og andre teknologiske landvindinger vil forbedre de elektroniske serviceydelser. Men det er ikke sikkert, at hastigheden og kvaliteten på denne kommunikation er stor nok til de serviceydelser, som fremtiden vil byde på.

Mange mennesker vil givet vis få adgang til sådanne ydelser. Hvis man er villig til at betale for det, så vil der også være leverandører før eller senere. Og hvis samfundet fortsætter med at være lige så egalitært som i dag, vil alle - der har lyst til det - vel også efterhånden få adgang. Men hvis samfundet udvikler sig i en mere splittet retning, er det langt fra sikkert, at efterspørgslen vil omfatte alle eller den store majoritet af befolkningen.

Måske er det heller ikke ønskværdigt, at borgerne "får proppet al mulig information i hovedet". Måske er en satsning på en hurtig udbygning af højhastighedsnet en for dyr investering, som ikke bør prioriteres i forhold til andre vigtige ting. Men pointen her er, at man spiller sig informations- og kommunikationspolitikken af hænde som et styringsredskab i udviklingen af et lighedsbaseret samfund, og man lader kommunikationsudviklingen være en effekt af den bredere samfundsmæssige differentieringsproces.

Universel adgang: Fra passivitet til interaktivitet

Af Cathy Toscan, cand. hum. dat.
Internet: 70751.1136@compuserve.com

Adgang til udstyr, adgang til oplysninger og adgang til andre mennesker. Dette indlæg handler om alle tre.

Adgang til udstyr

Udtrykket "universel service" blev oprindeligt brugt i forbindelse med (tale) telefon-infrastrukturen og dækkede en principbeslutning der opfordrede alle lande til at etablere "en [telefonisk] forbindelse indenfor rimelig afstand, som man i nødsituationer kunne få adgang til." (1) Denne definition gælder den dag i dag i forbindelse med indførelse af telefonisk infrastruktur i udviklingslande. Udbygningen af infrastrukturen er dyr. Folk i ulandene er derfor indforstået med at man bliver nødt til at dele den universelle adgang med andre i første omgang. Det virker også rimeligt nok i starten, hvor de færreste har egne telefoner og derfor har et begrænset behov for direkte adgang til nye telefonforbindelser. Når kun få private har egen telefon er der heller ikke så mange andre at tale med. Behovet begrænser sig i store træk til "nødsituationer". Alligevel er folk tilfredse fordi det er en forbedring i forhold til situationen uden telefonisk kontakt overhovedet.

I lande som Danmark, hvor målsætningen om en universel telefonservice betragtes som nået, er der tale om en dækningsgrad på 95 pct. Behovet vokser med adgang. Jo flere der har telefon jo vanskeligere er det at klare sig uden. Men denne form for "universel telefonservice" giver ikke automatisk universel adgang til det internationale informationssamfund. Der er bl.a. en del tekniske forbehold (f.eks. overgangen fra en analog til en digital infrastruktur) der skal på plads. Man skal også nøje overveje hvad der menes med adgang og hvad det er man får adgang til.

Vestlige forbrugere og husholdninger med råd til hver deres telefon, fjernsyn, computere, stereoanlæg, vaskemaskiner, videoafspillere, o.s.v. er blevet afvænnet fra at dele med andre. Forbrugerne sidder trygt og isoleret hjemme hos sig selv med hver deres maskinpark. Så når der som nu er tale om introduktion af en nye informationsinfrastruktur og nyt udstyr tænker man straks på at hver skal have sit eget lige fra starten - som man plejer. Selv om alle næppe har brug for deres egen private adgang til det hele lige fra det sekund det teknisk kan lade sig gøre.

Hvis man som privatperson for alvor vil melde sig ind i det internationale informationssamfund kan det hurtigt blive en dyr fornøjelse. Så mange aspekter er under så hurtig udvikling at der hele tiden er nye krav til opgraderinger af software, hardware, styresystemer, hukommelse, telefonforbindelser m.m. Tegneserien Doonesbury (2) afslørede ånden i dette ræs da den tog Windows 95 under kærlig behandling. Tegneseriefigurerne opdagede hurtigt at det ikke var nok at have købt det nyt styresystem. Der var en række andre forventninger der skulle bringes i orden før det nye system kunne installeres på deres computer. Pludselig gik printeren selv i gang og computeren præsenterede brugeren (= gidslet) Doonesbury for en "list of demands" for yderligere opgraderinger.

Der stilles store krav til præcise konfigurationer af computerudstyr alt efter hvilke opgaver man har tænkt sig at bruge det til. Dette er allerede tilfældet nu hvor en stor del af computerverdenen og Internettet stadig er skriftbaseret. Multimedia bruser i øjeblikket også frem med endnu mere avancerede løfter om lyd, animeret grafik og levende videotransmissioner. Det indebærer selvfølgelig også udvidede krav til en evig udvikling indenfor scannere, skærme, modems, video, højttalere, cd-afspillere, farveprintere, højhastigheds-digitale forbindelser o.s.v. Man er ganske enkelt udelukket fra f. eks. de seneste tiltag på Internettet, hvis ikke man kan skaffe sig adgang til det rigtige udstyr. Kendskab til at noget nyt findes (World Wide Web, desktop videokonferencer, indkøb via computerkatalog) er ellers langt fra nok, hvis

man ikke kan få adgang til det.

Det må vel være oplagt i et land som Danmark med en stolt tradition fra andelsbevægelsen at der er noget at spare og en hel del fællesskab at vinde hvis folk slutter sig sammen. På den måde har danskere før fået adgang til det udstyr de har brug for når de har brug for det. Der kan være tale om at udbygge et netværk af informatikcentre som Teknologi og Informatik Centret (TIC) i Ravnsborggade i København, tilslutte computercentre til fremtidens biblioteker, eller støtte flere private steder som Internet Cafe i Zinngade i København der fungerer i kraft af brugerbetaling. Selv om man eventuelt har været på et aftenskolekursus for at lære et bestemt system at kende glemmer man hurtigt færdighederne igen, hvis ikke man kan holde dem vedlige et eller andet sted.

I USA har man flere steder allerede oprettet åbne computercentre hvor alle inklusive de hjemløse kan låne en computer, komme på kursus eller få oprettet en email-adresse. Der findes flere bemærkelsesværdige eksempler. Et af dem er projektet "Computere og Dig" (3) tilknyttet Glide Memorial, en kirke i San Francisco som længe har været kendt for utraditionel kontakt til de udstødte og ubemidlede. Glide har indgået en aftale med et kendt computernetværk i omegnen som har hjulpet med at få det hele i gang. Projektet er blot endnu et af kirkens tilbud til sin naboer i det fattige lokalsamfund på lige fod med uddeling af mad og tøj. Projektet har oven i købet sin egen "home page" på Internettet. Hvis man vil undersøge det nærmere kan det lade sig gøre på <http://www.glide.org>. Howard Rhinegold har beskrevet en del andre eksempler i sin bog, The Virtual Community (4) og nye dukker op hele tiden.

Men en ting er at etablere centre hvor man kan få adgang til det fysiske udstyr man skal brug for at agere i informationssamfundet - noget andet er, hvad det er for oplysninger man kan bruge computeren til at få adgang til og hvordan. Dette aspekt af diskussionen er mindst ligeså vigtigt.

Adgang til oplysninger og andre mennesker

I meget lang tid har vi været vant til at få vores oplysninger fra massemedier. I årevis har de fleste af disse massemedier opdraget os til at være passive modtagere. Hvis man læser en bog eller ser en TV udsendelse har forfatteren eller produceren tilrettelagt nogle oplysninger for modtagerne som skal opleves i en bestemt rækkefølge fra start til slut. Alle der læser den samme bog eller ser den samme udsendelse forventes at have modtaget alle oplysningerne i den samme rækkefølge. Hele færdigpakken bliver serveret for modtagerne uden forventning om, at de skal blande sig på nogen måde. Dette er en slags centraliseret, lineær, og passiv en-vejs kommunikation. Og det er det vi er blevet opdraget til gennem årene - at være passive modtagere.

Med computerens ankomst viste der sig mulighed for at inddrage modtagerne på nye måder og gøre dem noget mere aktive. Lige nu befinder vi os midt i en overgangsfase på vej væk fra passive én-vejs medier som vores eneste tilbud og mod ægte interaktive flere-vejs medier. Men de gamle vaner er svære at ryste af sig - for modtagerne såvel som producenterne.

Lige så snart producenterne kunne tilrettelægge et forløb som modtagerne kunne påvirke ved at foretage valg (ligesom man gør med svar til "multiple choice" spørgsmål) blev medier som cd-rom udråbt som "interaktive". I virkeligheden er man kun kommet et lille skridt væk fra det gamle passive mønster. Med disse medier foregår kommunikationen stadigvæk i et lukket univers. Modtagerne kan reelt kun svare på en af de på forhånd godkendte måder der allerede findes i systemet. På samme måde som man dumper, hvis man skriver et svar på et multiple choice spørgsmål i stedet for at vælge mellem svarmulighederne

A, B eller C.

Selv om dette er en anelse mere aktivt er der stadig tale om énvejs-kommunikation i et forudbestemt (kontrolleret) univers. At få lov til at søge en oplysning i en kommunal database f. eks. giver stort set de samme muligheder. Hvis man ikke finder den oplysning man søger, betyder det ikke at oplysningen ikke findes, blot at den ikke findes i den database. Modtageren sidder alene ved sin computerskærm og "bladrer" uden kontakt til andre mennesker, altså en menneske-maskine interaktion.

Brug af cd-rom eller adgang til at søge i en database er en **reaktiv**, men endnu ikke interaktiv form for kommunikation. Dette er blot et skridt på vejen. Udviklingen må ikke gå i stå her. Og det risikerer den at gøre hvis modtagerne ikke samtidig får adgang til mere visionære og ægte interaktive tilbud som forbinder mennesker såvel som maskiner.

Forestil dig at du endelig havde skaffet adgang til en telefon da de først kom frem, men at den kun gav dig mulighed for at modtage beskeder. Du kunne f.eks. godt dreje et nummer og lytte, men ikke selv sige noget. Ikke det bedste udgangspunkt for dialog med andre mennesker. Sådan er det med én-vejs kommunikation. Ægte interaktivitet forudsætter aktiv to- eller flervejs kommunikation. Den bringer mennesker, ikke kun maskiner, i uforudselig kontakt med hinanden. Dette er en af de store styrker i Internet og en af grundene til dens eksplosive succes. Hvis muligheden eksisterer viser det sig at der er rigtig mange mennesker der gerne vil i kontakt med hinanden - på tværs af landegrænser, kulturer og sprog. Og det er i høj grad her informationssamfundet har noget nyt at tilbyde.

Når kommunikation foregår interaktivt og flervejs giver det også mulighed for at ændre det gængse lineære (sekventielle) fortælleforløb. Ligesom i en samtale uden forudbestemt forløb får man mulighed for at følge tangenter og associere sig frem til relaterede emner. Allerede nu gør hypermedier som Internets World Wide Web henvisninger og "links" til en selvfølgelig måde at springe rundt i og undersøge et emne. Når dette kobles til fler-vejs-kommunikation åbner vi for en helt ny "ikke-lineær" og langt mere intuitivt måde at tænke og kommunikere på.

Hvis Danmark vil for alvor ind i det 21. århundredes internationale informationssamfund er det vigtigt at alle borgerne får et tilbud om:

- Adgang til det nødvendig udstyr,
- Adgang til at lære at bruge det udstyr,
- Adgang til at hente og selv bidrage med oplysninger
- Og dermed adgang til kontakt med andre mennesker i ind- og udlandet.

Når disse betingelser er på plads kan man så begynde at diskutere om det overhovedet er ønskelig at ALLE og enhver SKAL tvinges til at være med. Noget må vel være op til folk selv.

Noter:

- (1) Melody, William. "Universel service i et informationssamfund", (IDG) Communications World no. 6 - 23. juni 1995, s. 16.
- (2) Trudeau, Gary. "Doonesbury", Information, lørdag d.19. august, 1995.
- (3) Bengtsson, Karsten. "Om aften kommer vandbøflerne..." Information, torsdag d.15. juni 1995, bagsiden.
- (4) Rheingold, Howard. The Virtual Community - finding connection in a computerized world.

Universel adgang - men til hvad?

Af Lars K. Christensen, historiker, Københavns Universitet, medlem af redaktionen for tidsskriftet SALT.

lkch@coco.ihh.ku.dk

Hvis man vil have adgang til TV-nettet køber man sig et TV-apparat. Siden tilmelder man sig på licenskontoret, og så kan man ellers gå i gang med at kigge. Det er der ikke mange ben i. Det er lidt mere tricky at få adgang til computer-nettet. Men allerede nu kan man købe "Internet in a box". Og om få år vil det at købe sig en computer og tilmelde sig en netudbyder formodentlig af de fleste opfattes lige så problemløst og dagligdags, som at få TV i stuen. Jeg har endnu ikke hørt om nogen der er blevet afvist som kunde hos en netudbyder. Så i den forstand eksisterer den formelle universelle adgang allerede - punktum finale. Eller måske er det ikke helt så enkelt?

Et spørgsmål om kultur

De digitale informationstjenester er et nyt medie. Men vi har her i landet en lang tradition for analoge informationstjenester. Ikke mindst har vi et fintmasket net af folkebiblioteker. Her er også universel adgang - og så er det endda gratis! Men vi ved også fra masser af undersøgelser, at ikke alle dele af befolkningen benytter bibliotekerne lige meget. Det er de veluddannede og de vellønnede der er de flittigste lånere. Det samme gælder samfundets øvrige kulturtilbud. Og når det gælder uddannelse, så er det også de veluddannedes børn der får de bedste uddannelser. Det er altså ikke nok at sikre en formel universel adgang. Der skal noget mere til. Noget som ikke drejer sig om tekniske løsninger og brugergrænseflader, men om kultur og politik. Når jeg læser i Forskningsministeriets IT-politiske redegørelse, at man har som mål at informationssamfundet ikke må blive delt i et A- og et B-hold, så ved jeg ikke om jeg skal grine eller græde.

Som om vores samfund ikke allerede grundlæggende er delt i både A-, B- og C-hold. Ud over den holddeling der kommer til udtryk i forbruget af kultur og uddannelse, kan man nævne delingen mellem dem der er med i arbejdsmarkedets fællesskab, og dem der er udenfor. At ændre på disse fundamentale holddelinger kræver sociale reformer af et omfang, som det ligger uden for denne konferences rammer at diskutere (men som man nok kunne have forventet at en socialdemokratisk forskningsminister havde knyttet mere direkte an til i en sådan redegørelse). Men vi kan dog i det mindste erkende virkeligheden, nemlig at der naturligvis også bliver A- og B-hold i informationssamfundet - og så kan vi gå i gang med at diskutere hvad vi vil gøre ved det. Og det er så hvad jeg mener diskussionen om universel adgang bør handle om: Hvordan skaber vi en informationskultur, hvor så mange som muligt kan have glæde og udbytte af at være med?

Et spørgsmål om demokrati

Man kunne naturligvis også vende spørgsmålet om: Hvorfor skal Maren i Kæret absolut hives med ind i informationssamfundet, når hun nu aller helst bare vil nøjes med at brodere stramaj? Det skal hun af samme grund som vi i vort samfund ikke accepterer analfabetisme. Der er ingen tvivl om at Nettet bliver et af fremtidens helt store medier. Dels giver det de højtuddannede og vellønnede (d.v.s. de indflydelsesrige) nogle indlysende fordele i arbejds- og privatlivet. Dels ligger der et potentielt marked for multimedie-underholdning i cyberspace, som giver bestyrelserne i de store mediekoncerner våde drømme om natten. Når disse to aktører kobles sammen med politikere, som er overbeviste om at IT er et mirakel for eksporten og beskæftigelsen, så kan man være sikker på at toget ikke bare kører, men at det accelererer. Selv er jeg ikke nogen maskinstormer.

Jeg har ganske vist svært ved at dele Bill Gates' og Frank Jensens næsten lyriske optimisme på vegne af fremtidens informationssamfund. Men jeg synes at mange af de konkrete tiltag, som IT-handlingsplanen lægger op til, kan være udmærkede. Men når man nu lægger op til at en meget stor del af kommunikationen mellem borgerne og de offentlige myndigheder, mellem borgerne og kulturinstitutionerne, og mellem borgerne indbyrdes fremover skal foregå via Nettet, så må man også tage fat på det demokratiske problem der ligger i at ikke alle umiddelbart kan eller vil være med. At ignorere denne udfordring vil være det samme som at acceptere, at analfabetismen sniger sig ind ad bagdøren.

Et spørgsmål om indhold

Svaret på spørgsmålet om hvordan man får folk med på Nettet er egentlig ganske simpelt: Tilbyd dem et indhold som de kan bruge til noget. Næste spørgsmål er: Hvad kan de bruge? Svaret er: Lad dem selv finde ud af det. Nettets styrke i forhold til andre medier er, at det kombinerer brevets og telefonens en-til-en kommunikation med avisens og fjernsynets en-til-mange kommunikation. Resultatet er en (potentiel) mange-til-mange kommunikation. Hvis det står til medie-giganterne, så skal de manges bidrag til kommunikationen imidlertid reduceres til at vælge aktivt mellem forskellige kommercielle tilbud om Infotainment - en slags Eleva2'eren med indbyggede valgmuligheder.

Her overfor præsenterer IT-handlingsplanen et forslag om et Offentligt servicenet / Kulturnet / Samfundsnet. Men når man nærlæser de konkrete forslag, så virker det nærmest som om man vil overføre Oplysninger til Borgerne om Samfundet fra fjernsynet til World Wide Web. Et samfundsnet bliver imidlertid først en realitet, når borgerne selv går aktivt ind og fylder det med deres egne informationer og deres egne meninger. Det er der i øjeblikket en række hindringer for: Det er trods alt stadigvæk relativt dyrt at blive koblet til f.eks. Internet. Det er endnu dyrere, hvis man som græsrodsorganisation vil stille informationer til rådighed, f.eks. i form af en WWW-server. På trods af den megen medie-virak omkring Internet, så er det stadig et mystisk land for mange - for at kunne deltage aktivt i nettets udvikling, f.eks. som udbyder af information, kræves der specialviden. Og endelig er reguleringen af rettigheder og pligter for nettets brugere helt overladt til det private initiativ. Det er disse vanskeligheder man må sætte ind på at overvinde fra politisk hold.

Målsætningen må være at give borgerne mulighed for ikke bare at være brugere af Nettet, men også selv præge det og give det indhold. Den dag Maren i Kæret finder ud af, at Internettet er et glimrende medium til udveksling af stramaj-mønstre, vil hun sikkert koble sig på. Og mens hun leder efter stramaj-konferencen kunne det jo være hun pludselig faldt over en indbydelse til et arrangement på det

lokale folkebibliotek, en spændende lokalpolitisk diskussion, eller noget helt tredje.....

Et spørgsmål om politisk vilje

Universel adgang - til hvad? spurgte jeg i overskriften. Mit svar er altså universel adgang til borgernes eget samfundsnet - frem for statens og mediekoncernernes net til borgerne. Det skulle være muligt. Men det kræver politisk vilje til at lade det offentlige gå ind i udviklingen, ikke bare gennem regulering, men også gennem aktiv understøttelse af og omfordeling til fordel for nettets græsrodde. Jeg vil stille følgende konkrete forslag til diskussion:

1. Der indføres en gradueret brugerbetaling på Informationsmotorvejen i form af en Bit-afgift. De private brugere som kører med modem i krybesporet skal ikke betale. De som kører med høj-hastighedsnet i overhalingsbanen skal betale mest.
2. Bit-afgiften bruges til at finansiere driften af et Samfundsnet, som har følgende funktioner:
 - a) De der som privatpersoner ønsker at kommunikere med offentlige myndigheder via Nettet skal kunne gøre det gratis, d.v.s. uden først at være tilknyttet en kommerciel net-udbyder. Samfundsnettet skal desuden tilbyde mulighed for at sende og modtage privat e-mail via Internet, til en pris der kun dækker de reelle omkostninger. I praksis vil Samfundsnettet være en del af Internet, men eventuelt med den begrænsning at de som kobler sig gratis på ikke kan bruge det til at komme videre ud til informationsudbydere på resten af Internet. Omvendt skal alle offentlige og halv-offentlige institutioner, som udbyder information via Internet, være forpligtet til at gøre denne information tilgængelig via Samfundsnettet.
 - b) Græsrodsorganisationer skal efter visse kriterier (f.eks. svarende til de der gælder for tildeling af Tipsmidler) have gratis mulighed for at stille informationer til rådighed på Samfundsnettet, f.eks. i form af egne WWW-sider.
3. Der afsættes en bevilling til oplysningsarbejde om informationssamfundet. Pengene fordeles til græsrodsorganisationer af Folkeoplysningsrådet. Hovedvægten lægges på at støtte initiativer, som vil gøre deltagerne bedre i stand til at handle politisk og kulturelt i Informationssamfundet.
4. Princippet kunne f.eks. være at større edb-firmaer donerede materiel eller et pengebeløb. En uafhængig bestyrelse skulle så formidle disse ressourcer videre til græsrodsorganisationer efter ansøgning.
5. Samtlige folkebiblioteker skal kunne give lånerne adgang til Internet

Debatten

Indledning

Efter velkomsten og de tre indledende indlæg gik debatten i gang, og i løbet af de tre uger, i hvilke det elektroniske forsamlingshus virkede, blev der udsendt 27 tematiserede pakker med oplæg, kommentarer, spørgsmål og tilkendegivelser fordelt på i alt 94 korte og lange indlæg, der sammen med indledninger og resuméer svarer til knap 200 A-4 sider med lille linjeafstand. Fra ca. 400 deltagere, da konferencen startede, voksede forsamlingshuset til i alt 548 deltagere, da vi sluttede. I det følgende gives der nogle "smagsprøver" fra debatten, ikke mindst for at demonstrere, hvordan et *elektronisk forsamlingshus* fungerer. Derefter følger et resumé af de konklusioner, som tegnede sig i løbet af debatten. Og endelig følger en vurdering af det elektroniske forsamlingshus som debatforum, blandt andet baseret på den spørgeskemaundersøgelse, som forsamlingshuset blev afsluttet med.

Formen

Ret hurtigt udviklede det elektroniske forsamlingshus en form, som blev brugt gennem alle de tre uger, forsamlingshuset arbejdede i. To til tre gange om ugen blev der udsendt én eller flere "pakker" med indlæg: Først kom der en indledning ved ordstyreren. Han bød velkommen, ridsede dagens hovedemner op, foreslog et eller flere temaer for den videre debat og resumerede til sidst de indlæg, som var indkommet siden sidste udsendelse. Dernæst fulgte så samtlige indlæg, som regel ubeskåret, men undertiden mildt redigerede. Disse indlæg blev søgt samlet i temaer, som regel i hver sin "elektroniske temapakke".

Emnerne

De følgende få sider kan naturligvis ikke give noget dækkende billede af debatten. Men dels er det forsøgt at præsentere nogle af de dominerende temaer i debatten, dels er det tilstræbt også at give et billede af den form, hvorunder debatten forløb.

Universel adgang - til hvad?

Lars K. Christensens foreslog i sin indledning et "samfundsnet" som et net af tjenester og kommunikationsmuligheder, som alle borgere skal have fri adgang til, og som skal være et centralt element af det sæt af rettigheder, som borgeren i informationsfundet bør have, som hans eller hendes universelle adgangsrettigheder.

Dette konkrete forslag fremkaldte mange reaktioner. Kjeld Flarup Christensen fra Mogenstrup præsenterede et forslag til et såkaldt "borgernet" for Vinderup kommune mellem Struer og Skive, centreret omkring et "kommunenet".

"Et kommunenet består af både kommunale og privatejede computere. En af kommunens computere bør etableres som en internetvært, hvorpå alle kommunens borgere kan oprettes med en elektronisk postadresse. Til de medborgere, som ikke har råd til indkøb af opkoblingsudstyr, skal der rundt om i

kommunen være adgang til terminaler, hvorpå borgerne kan læse og sende elektronisk post. Terminalerne skal også kunne bruges til diskette baseret overførsel af elektronisk post. Et kommunenet vil kunne styrke den lokale debat. Edb er som debatmedie hurtig og direkte. Man kan følge en debat på en nyhedsgruppe, deltage i den eller lade være. Det væsentlige er, at alle som deltager i debatten, har interesse herfor, og også får lov til at kommentere alt, hvilket ikke altid er tilfældet i aviserne. Hastigheden hvormed argumenterne udveksles er også langt hurtigere. På kommunens internet vært, skal der oprettes debat og nyhedsgrupper specielt for kommunens borgere - også kaldet en elektronisk opslagstavle. Især kommuneinformation er det vigtigt at få ud gennem nyhedsgrupperne. Der oprettes også et arkiv over de informationer kommunen sender ud, således at borgerne kan søge efter oplysninger, de har læst for længe siden. Kommunenettet vil også være en støtte til foreningsarbejdet, til at udsprede information, referater, etc. Offentligt tilgængelige terminaler vil kunne bruges af foreninger og lignende til distribution af referater etc. Det vil blive lettere for interessegrupper at finde sammen."

Den afgørende forskel mellem Kjeld Flarup Christensens og Lars K. Christensens forslag lå imidlertid nok i finansieringsformen. Kjeld Flarup Christensen foreslog nemlig, at "borgernettet" i vidt omfang skal finansieres kommercielt:

- Finansiering kan ske via brugerbetaling på visse ydelser og reklamer.
- Nyhedsgrupperne kan være modererede, og således opstår en mulighed for reklamefinansiering - dette er meget i stil med almindelige aviser.
- Elektronisk post, som sendes ud af kommunen, kan f.eks. takseres.
- Åbner man forbindelse til andre computere rundt om i verden kan dette også takseres.
- Sponsorering af ydelser, computere, datalinier o.s.v. F.eks. kan et firma tilbyde en del af sin edb-maskinpark til fri afbenyttelse uden for normal arbejdstid. De største sponsorer på internettet er også blandt de som har størst fordel af nettet.
- Kommercielle muligheder som reklame, tilbud, salg, køb, biografbilletbestilling, reservering af tog billetter, kan være med til at holde økonomi i nettet."

Fra USA reagerede Bent Torp Jensen: "Helt ærligt, tror jeg at det offentlige kan få nok i at administrere at give informationer. Jeg tror ikke at det offentlige vil have nogen success med at drive netværket i sig selv. Lad dog de private udbydere om den sag. "If it aint broke, don't fix it". (Jeg kan slet ikke forestille mig kommuner eller det offentlige administrere netværk og email-services, det vil være som at sige at tele-monopolet skal genindføres)."

Disse og andre reaktioner fremkaldte et svar fra Lars K. Christensen: "Der er rejst mange gode indvendinger mod de forslag jeg kom med i mit første indlæg. Jeg vil kommentere nogle af dem i det følgende. Men først vil jeg præcisere, at jeg ikke opfatter samfundsnettet som et en gang fastlagt, fikst og færdigt projekt. Jeg tænker mig det nærmest som en fællesbetegnelse for en række initiativer. I praksis vil det vel blive som et "hjørne" af Internet, men med nogle specielle spilleregler. Min anke mod de forslag der ligger i forskningsministerens IT-handlingsplan var, at de hovedsageligt opfattede borgerne alene som modtagere. I den forbindelse vil jeg gerne give Cathy Toscan ret i, at "interaktiv" er et misbrugt udtryk. Den ægte interaktivitet opstår, når vi ikke bare kan modtage information og reagere på den inden for forud fastlagte rammer, men også selv bidrage med information - først da kan man tale om et samfundsnet."

Desuden reagerede han mod de forslag til kommercialisering, som var kommet frem: "Hvis vi skal have så mange og så forskelligartede grupper med, som overhovedet muligt, så kan det ikke foregå på rent

kommercielle vilkår - det er prisen for f.eks. at få oprettet WWW-sider simpelthen for høj til i dag."

Men hvad skal egentlig være indholdet i samfundsnettet?

Kjeld Nielsen skrev: "Som en start synes følgende punkter om indhold at være basale:

- 1) Søgning i folkebibliotekernes base - samt mulighed for bestilling af publikationer, som ikke i øjeblikket er hjemme.
- 2) Agenda for åbne kommunalbestyrelsesmøder, samt referater derfra.
- 3) Generelle informationer fra kommunen til borgerne.

Derudover kunne jeg forestille mig, at folkeoplysnings-forbundene kunne præsentere deres programmer på nettet, med mulighed for elektronisk tilmelding til kurser."

Niels Elgaard Larsen havde et andet konkret forslag: "Øverst på min ønskeliste er en borgerfortegnelse (BF). Den kan for eksempel laves af folkeregisteret og afløser telefonbøger. Den bør være on-line, på cd-rom, på papir etc. Den skal indeholde mindst følgende oplysninger: Cpr-nummer, navn, adresse, tlf/fax-nr, e-postadresse, www-hjemmeside, offentlig public-key nøgle og foretrukken kommunikationsform. BF skal omfatte alle borgere (ikke bare dem der har telefon) og de enkelte oplysninger skal kunne markeres som hemmelige."

Men også masser af andre forslag kom frem, fra "ægte interaktivitet" (så som ret til at oprette egne "homepages" på World Wide Web) over simulerede tredimensionelle biblioteker til "digitale byer".

Alt dette fik Edith Clausen til at foreslå at man nedsætter et "Informationsetisk Råd": "Debatten på Teknologirådets elektroniske konference og debatter med forskere på Sydjysk Universitetscenter får mig til at foreslå, at Forskningsministeren nedsætter et Informationsetisk Råd, der kan rådgive, vejlede og sætte retningslinier for etikken på de danske net. Og Danmark kan så være med til, at informationen på Internettet både etisk og kvalitativt højnes."

Hvad er ytringsfrihed i informationssamfundet?

Også mere principielle overvejelser kom frem, for eksempel spørgsmålet om, hvad problemet vedrørende ytringsfrihed egentlig er i informationssamfundet? Er problemet, som i gamle dage, at vi ikke har mulighed for at ytre os, og at denne mulighed derfor skal sikres, eller er problemet tværtimod, at vi står i fare for at drukne i den strøm af informationer, som vælter ind over os?

Problemet blev præsenteret af Anders Munck: "Der er to væsentlige forudsætninger for ytringsfrihed:

- den, der ønsker at ytre sig, skal kunne afsende sit budskab
- budskabet skal kunne nå frem til dem, der har interesse i det

Hvis man ikke har en reel mulighed for at sende et budskab til en relevant målgruppe, har man ikke ytringsfrihed. Hidtil har begrænsningerne ligget i afsenderens ende: Økonomi og adgang til medierne har bestemt rammerne for ytringsfriheden. Når de rent tekniske muligheder for at overføre store informationsmængder forbedres, opstår der et nyt problem: Mængden af information bliver hurtigt så stor, at den bliver helt uoverskuelig. Når mængden af information bliver uoverskuelig har man ikke sikkerhed for, at budskabet når frem til målgruppen. Der sker kort sagt det, at de forbedrede muligheder for at overføre information begrænser ytringsfriheden. Problemet er flyttet fra afsenderen til modtageren:

Det er nemt og billigt at komme af med sit budskab, men det kan være svært for modtageren at finde de budskaber, han er interesseret i. Eller sagt på en anden måde: Vi har løst problemet med at skaffe informationer frem, men har samtidig skabt et problem med at fjerne overflødig information."

Analysen blev fulgt op af Lene Jakobsen, som især rettede opmærksomheden mod bibliotekernes opgave: "Et af karakteristikaerne ved informationssamfundet er den nemhed, hvormed vi producerer ny information, hvilket har medført en syndflod af information. Adgangen til informationen bliver ikke det vigtige, men derimod adgangen til den rette information på rette tid og sted. Det betyder ikke, at bibliotekerne overflødiggøres, men at de skal indstille sig på nye opgaver. Der er behov for biblioteker, hvis fornemste opgave bliver at filtrere den overflødige information fra."

Bibliotekernes rolle

Men hvad *er* da bibliotekernes rolle? Tilsyneladende, som Lene Jakobsen fremhævede, i højere grad at vejlede og filtrere, end blot at give ukritisk adgang til al information.

Men biblioteket skal selvfølgelig også varetage andre opgaver.

Erik Agertoft skrev: "Jeg synes, det er en rigtig god idé, at etablere reel universel adgang fra folkebibliotekerne. Efter min mening skal bibliotekernes vigtigste rolle (fortsat) være:

- at hjælpe med informationssøgning og
- at gøre informationerne tilgængelige."

En anden deltager, Henning Høngsmark, præsenterede sin baggrund og prøvede at slå lidt koldt vand i blodet: Nu skal man passe på ikke at glemme at videreføre de basale biblioteksfunktioner: "Jeg er oberst, pensionist, 68 år. Mine ønsker i dag vedrørende mit bibliotek er:

- nye bøger, plader, CD m.v.
- udvalget inden for mine historiske interesser,
- aktiviteter på biblioteket,
- at kunne bestille bøger hjemmefra,
- få oplyst, hvornår de kan hentes, så jeg kun skal gå en gang,
- kunne få oplysning om, og kunne gå på internet via biblioteket,
- generelt kunne få besvaret spørgsmål fra biblioteket via E-mail."

Et demokratisk informationssamfund

Mange deltagere fremhævede, at debatten om "universel adgang" i bund og grund handler om at sikre et demokratisk informationssamfund. Jens Kjærulff skrev: "Fra et demokratisk synspunkt mener jeg kun at der kan være én principiel løsning på spørgsmålet om universel adgang: *Alle skal have fuld, uhindret adgang til alle Internet-redskaber.* At dette skal være gratis er logisk oplagt."

Morten Falch stillede et mindre ambitiøst forslag: "En mindre ambitiøs plan vil være opstilling af offentligt tilgængelige terminaler, som det blandt andet foreslås i Cathy Toskans indlæg. Det mest naturlige vil være, at man her benytter den allerede eksisterende infrastruktur af biblioteker til formålet, så man har alle medier for informationsformidling samlet på et sted. Det vil ikke være hensigtsmæssigt at elektronisk information hentes et sted og papirbaseret et andet."

Dette fik Jens Kjørulff til igen at tage ordet, også med en kritisk brod mod forslagene om "samfundsnet". "Hvis vi vil have et samfundsnet og en demokratisk udvikling, så skal vi give alle fuld, uhindret adgang til Internet. Så får vi en demokratisk udvikling i ordets bogstaveligste forstand, for så kan folk for alvor deltage kreativt i at udvikle informationssamfundet. Det er glimrende hvis den danske stat gør relevant information tilgængelig på Internet, men det skal ikke være udgangspunktet for "folkeliggørelsen" af computer-kommunikation i Danmark. Staten kan derimod spille en vigtig rolle i informationssamfundets demokratiske udvikling ved at lægge informationsteknologien i befolkningens hænder. Statens rolle må være at veje sine demokratiske forpligtelser mod den økonomiske side af sagen, og så tilrette finansieringen af denne universelle Internet-adgang derefter. Selve udviklingen skal befolkningen nok selv tage sig af, hvis blot vi får de kreative muligheder."

En afrundende kommentar til det tema leverede en af indlejerne, Lars K. Christensen, som advarede mod de kommercielle løsninger: "Hvis informationspolitikken skal styres ud fra andre hensyn end alene tallet på virksomhedsregnskaberne bundlinie, så må der være en anden instans som griber aktivt ind. Jeg har svært ved at se hvilken instans det skulle være, andet end det offentlige, forstået som en statsmagt der baserer sig på et demokratisk beslutningsgrundlag. Det betyder ikke, at det offentlige skal tage hele nettet under sine beskyttende vinger. Nettet kan jo også bruges til så meget andet end diskussioner og oplysning som har betydning for den demokratiske debat."

Tekniske vanskeligheder

Selvfølgelig var der også andre, mere jordnære, emner, som optog deltagerne. Et af de tilbagekomne diskussionspunkter var de tekniske vanskeligheder med det elektroniske forsamlingshus, som mange oplevede, blandt andet fordi mange ikke kunne modtage de danske tegn æ, ø og å.

Viggo Andersen f.eks. insisterede på retten til at skrive på dansk. Mod hans vilje blev resultatet et eksempel på netop vanskeligheden ved at virkeliggøre dette ønske: "Der er }benbart nogen, der har et s}dant hastv{rk med f}re os allesammen ind i det forj{ttede informationssamfund, at de ikke n}r at f} de danske bogstaver {, | og } med.

I opl{gget til konferencen opfordres vi til at skrive æ, ø og å i stedet. Der er da ingen, der kan skrive p} dansk p} den m}de!

Man kan hverken mundtligt eller skriftligt bruge det danske sprog uden {, | og }. Og jeg n{gter simpelthen at g}re det skriftligt, fordi idéen er galskab. Selv om tegnene ikke slipper igennem til modtagerne, s} bliver mit indl{g ikke l{seligt af, at jeg bruger ekstra tid p} at lave en masse omskrivninger." - Sådan *kunne* indlæggene altså komme til at se ud.

For de mere rutinerede deltagere - som måske oven i købet havde en teknisk eller datalogisk baggrund - var sagen vedrørende de danske tegn et problem, som det virkede lidt irriterende at skulle diskutere, for det *har* vi jo allerede teknisk og principielt set løst. Susanne Bødker fra Datalogisk Afdeling på Århus Universitet skrev: "Jeg meldte mig til denne konference i håbet om at vi kunne få nogle gode diskussioner om adgangen til information, kvalitet af denne og meget mere. I stedet har vi fået 10 bunker snak om danske bogstaver - et gammelt, velkendt problem, som der er forsøgt internationale standardiseringsløsninger på, og som dybet set skyldes at amerikanere og englændere ikke har brug for flere bits. STOP den snak nu, eller jeg hopper af inden det når at blive spændende." Hermed blev det indirekte demonstreret, at der stadigvæk er "klasseforskelle", også ved indgangen til

informationssamfundet.

Også dette tema fik imidlertid en konklusion: Steffen Stripp, som var teknisk koordinator af forsamlingshuset, skrev: "Jeg er ganske enig med de, som allerede har brev-sagt, at det er en helt uacceptabel situation med }, {, |, =F6 oe, aa ae o.s.v. Det er tilsyneladende nødvendigt med et centralt initiativ for at sikre, at brevudveksling og anden kommunikation på de danske info-veje kan forløbe på rigtig dansk. Skal vi opfordre forskningsminister Frank Jensen til at tage et initiativ til at få udarbejdet fælles standarder, således at i det mindste danske netoperatører sikrer, at vi kan brev- snakke med danske ord?"

Konklusioner

Hvilke konklusioner nåede forsamlingshusets deltagere frem til i løbet af de tre ugers debat? Som det er fremgået, var bidragene mangfoldige, så det kan være vanskeligt at finde nogle entydige holdninger. Alligevel var der så stor grad af enighed, at de følgende temaer, synspunkter og forslag kunne fremlægges som forslag til konklusioner. Umiddelbart efter at konferencen var slut, blev der pr. e-mail udsendt et spørgeskema til deltagerne, som blandt andet blev spurgt, om de kunne tilslutte sig konklusionerne. 39 procent var enig i konklusionerne, mens kun 15 procent var uenige. Der var en stor gruppe på 46 procent, som satte kryds ved "ved-ikke", hvilket jeg tolker som udtryk for delvis enighed i konklusionernes mange punkter.

Målsætninger

I den nuværende regerings udspil, "En dansk model for IT-udviklingen" lyder de overordnede mål:

IT skal understøtte den frie adgang til information og informationsudveksling.

IT skal understøtte demokrati og den enkeltes adgang til medindflydelse.

IT skal medvirke til personlig udvikling, bl.a. ved at understøtte den enkelte i arbejdssituationen og i fritiden.

IT skal åbne den offentlige sektor, gøre den mere gennemskelig, bidrage til fortsatte effektiviseringer og rationaliseringer i de offentlige institutioner og gøre det muligt at levere bedre service.

IT skal bruges til at understøtte de svage i samfundet.

Som debatten i det elektroniske forsamlingshus er forløbet, tror jeg nok, at man kan tilslutte sig disse mål. Men det har været vigtigt i særlig grad at understrege: Så mange som muligt skal kunne deltage aktivt i den offentlighed, som understøttes af IT.

Nettet skal kunne bruges aktivt, så slutbrugerne selv kan tilrettelægge søgeveje, og så de bliver aktive informationsudbydere og ikke bare passive konsumenter.

Universel adgang

En offensiv strategi

Omdrejningspunktet for den almindelige debat om såkaldt universel adgang er, at når man liberaliserer telekommunikationen, vil det være nødvendigt med nye måder, hvorpå man kan sikre en universel service på telefonområdet. Hvilke selskaber skal påtage sig forpligtelsen, og hvordan skal forpligtelsen finansieres?

Herhjemme har Tele Danmark sagt, at de gerne også i fremtiden vil påtage sig denne forpligtelse. Dog vil Tele Danmark gerne bede sig fritaget for, at der opbygges en fond til finansiering af forpligtelsen. Men forpligtelsen omfatter alene telefoni (inklusive ISDN), lejede liner (dog ikke bredbånd) og visse handicap-tjenester - og altså ikke en række af de nyere tjenester.

Der udover har den almindelige debat om universel adgang koncentreret sig meget om de erhvervsmæssige aspekter: Hvilke konsekvenser har det for små og mellemstore virksomheder (som ikke kan oprette eller leje egne linjer), for erhvervslivet i periferien, o.s.v.?

I det elektroniske forsamlingshus har vi primært set på de demokratiske aspekter af spørgsmålet vedrørende universel adgang. Hvordan påvirker adgangen til nye tjenester vores status som borgere i et demokratisk samfund. I forhold til den ret defensive holdning i den almindelige debat er vi gået et skridt videre. Vi har forsøgt at anlægge en mere offensiv holdning til spørgsmålet vedrørende universel adgang for især at pege på hvilke muligheder for en fortsat demokratisering af samfundet de nye elektroniske tjenester kan få, hvis der udformes fornuftige rammer for anvendelsen af dem.

Et spørgsmål om indhold

Når vi snakker om "net" og om universel adgang til nettet, tænker vi ofte på ledninger, fibre, elektronik og computere. Men når vi snakker om universel adgang, handler det ikke om informations- og kommunikationsteknologi som mål i sig selv, men som redskaber for at kunne betjene sig af en række relevante tjenester og funktioner. "Universel adgang" er et spørgsmål om *indhold*, d.v.s. informations- og kommunikationstjenester og -funktioner. Man bør med andre ord som udgangspunkt - som det blev sagt af en af deltagerne - skelne mellem "net" som *fysisk struktur* og som *indhold*. Som fysisk struktur kan der næppe - og bør der ikke - sættes grænser. Men som indhold kan man godt operere med en række tjenester, som der gives adgang til, som henviser til hinanden, o.s.v. Og det er disse tjenester og deres indbyrdes relation, som vi skal diskutere når vi nedenfor snakker om "samfundsnet".

Overordnede funktions-typer

I debatten blev der opereret med tre typer af net forstået som funktionelt sammenhængende samlinger af tjenester og muligheder, der er reguleret efter bestemte regler:

1. Samfundsnettet
2. Borgernet
3. Resten af nettet

I det efterfølgende vil vi kort resumere de tre typer.

Samfundsnettet

Funktion

Et centralt debat-emne var det såkaldte samfundsnet. Det er i realiteten en bestemt funktionel samling af tjenester og muligheder inden for det samlede net af muligheder.

Frank Jensen fremhævede, at det er vigtigt at vi sikrer, at alle borgere får adgang til og lærer at anvende den nye teknologi, at sikre at den ikke bliver forbeholdt en elite. Specielt bør information, der leveres af offentlige myndigheder som del i deres sædvanlige praksis, i princippet være gratis og frit tilgængelig for alle.

I løbet af konferencen blev denne målsætning udbygget og præciseret. Det er ikke nok, at nettet giver adgang til at søge informationer på udbydernes betingelser. Nettet skal kunne bruges *aktivt*, så slutbrugerne *selv* kan tilrettelægge søgeveje, og så de bliver aktive informationsudbydere og ikke bare passive konsumenter.

Dette blev yderligere specificeret:

1. Ud fra debatten var det oplagt, at forsamlingshuset kan tilslutte sig regeringens hensigtserklæring om "...at computer- og telenetværket skal udgøre et sammenhængende samfundsnet, der for almindelige borgere og virksomheder fremstår som lige så overskueligt og let tilgængeligt som telefonsystemet."
2. Der var bred tilslutning til, at privatpersoner, der ønsker at kommunikere med offentlige myndigheder via nettet, skal kunne gøre det gratis.
3. Der bør produceres en elektronisk telefonbog med e-mail adresser o.s.v. o.s.v.
4. Med henblik på at understøtte den aktive brug af nettet anbefalede forsamlingshusets deltagere, at private personer og græsrodsorganisationer efter visse kriterier skal have gratis mulighed for at stille informationer til rådighed på samfundsnettet, f.eks. i form af egne WWW-sider og hjemmesider.

Finansiering

Selv om der var meget delte meninger om finansieringen blandt forsamlingshusets deltagere (lige fra total brugerbetaling til total statslig finansiering) tror jeg alligevel at der var bred støtte til, at der bør være gratis adgang til nettet fra offentlige terminaler på biblioteker o.s.v., mens omkostninger til brug hjemmefra må afholdes af brugerne. Imidlertid bør funktionerne på samfundsnettet (altså de tjenester som man kan få adgang på via samfundsnettet, det vil sige f.eks. via de hjemmesider som danner indgang til samfundsnettet) finansieres af stat og kommune, d.v.s. af de offentlige instanser som driver de forskellige tjenester, ligesom deltagelsen i samfundsnettets debat- og informations-fora bør være offentligt subsidieret.

Specielt er det vigtigt at private personer og græsrodsorganisationer får mulighed for omkostningsneutralt at stille informationer til rådighed til offentligheden.

Derimod var der forskellige holdninger til, hvordan disse goder skal finansieres og hvad finansieringen

skal omfatte? Et forslag var en "bit-afgift", således at store kommercielle brugere betaler en afgift til en fælles pulje, som bruges til at finansiere samfundsnettets grundfunktioner, så man dermed støtter de små net-brugere (à la bilernes vægtafgift, f.eks. med en bundgrænse på 100.000 bps). Andre mente, at dette ville have så mange ulemper, at en traditionel skattefinansiering er at foretrække, eventuelt i form af eller suppleret med skat på kommerciel computervirksomhed. Endelig var der også fortalere for en ren brugerfinansiering.

Det blev også diskuteret, hvad skal dækkes af en sådan finansiering? I forbindelse med adgangen til nettet har brugeren udgifter til følgende ting: Computer. Modem. Tilslutning til nettet. Betaling af datatrafik. Abonnement hos udbydere af online-tjenester (de såkaldte netværks-værter). De konkrete informationstjenester. Viderestilling til andre dele af internet.

Den overvejende holdning var, at det, der skal stilles gratis til rådighed (d.v.s. finansieret via skatter eller bit-afgift) på samfundsnettets, er abonnement på samfundsnettets værtsmaskine samt adgang til de informations- og kommunikationstjenester der omfattes af samfundsnettets. Hertil kommer opstilling af lokale servere (så man slipper for lands-opkald) og eventuelt gratis lokal-telefoni.

Adgang

Alle borgere skal naturligvis have adgang til samfundsnettets. For at denne mulighed skal være reel og ikke bare formel, er det vigtigt at der ud over privat adgang også sikres adgang fra biblioteker, offentligt støttede informatikcentre, internet-cafeer m.v.

Borgernet

Ud over samfundsnettets skal det være muligt at oprette såkaldte lokale borgernet, som vil kunne støttes fra forskellige blandede kilder. Et eksempel på et sådant net er et lokalt borgernet, der giver adgang til såvel privatejede som kommunale computere/databaser/servere, f.eks. med kommunen som vært for nettet. Sådanne net skal kunne finansieres gennem en kombination af brugerbetaling, reklamer, takstafgifter, sponsorering og forskellige kommercielle anvendelser. Desuden kan man forestille sig, at kommunen bidrager med en medfinansiering.

Det øvrige net

For at styrke en demokratisk udvikling, er det vigtigt at alle har fuld, uhindret adgang til Internet til en rimelig afgift. Selv om nogle deltagere foreslog, at der ikke skulle være brugerbetaling i forbindelse med adgangen til Internet var den almindelige holdning, at ligesom hverken aviser eller tv er gratis kan heller ikke adgang til Internet forventes at skulle offentligt finansieres. Statens rolle må være at veje sine demokratiske forpligtelser mod den økonomiske side af sagen, og så tilrettelægge finansieringen af den universelle Internet-adgang derefter. Selve den indholdsmæssige udvikling skal befolkningen nok selv tage sig af, hvis blot vi får de kreative muligheder.

Det er dog vigtigt, at man fra offentlig side følger udviklingen for at have en viden om, hvorvidt der er forhold der truer den nuværende relative frihed, f.eks. voksende dominans af kommercielle informationsleverandører, voksende dominans af private netværksværter, f.eks. via forskellige kommercielle navigationssystemer eller censurlignende tiltag, uacceptabelt misbrug af nettet o.s.v. Desuden blev det understreget af flere, at problemet ikke er transmissionsfaciliteter, men snarere

mulighed for at få adgang til og for at kunne finde relevant information.

Kommunikationsregler

1. De allerede eksisterende regler for ytringsfrihed og brevhemmelighed skal også være gyldige for det elektroniske net, hvorfor enkeltpersoner, organisationer og virksomheder, der bruger nettet til offentlig informations- og kommunikationsvirksomhed skal være forpligtet til at efterleve disse regler.
2. Det anbefales at der arbejdes med at udvikle fælles vejledende normer for informations- og kommunikationsvirksomhed på nettet med henblik på at gøre brugen lettere og mere overskuelig. Risikoen er ikke, at der er adgang til for lidt information, men at vi drukner i informationskaos, d.v.s. lider informationsdøden.
3. Der bør opstilles regler for kommercielle og ikke-kommercielle værter og udbydere, jævnfør de mange klager over servicen (eller rettere den manglende service) fra Diatel og over deres såkaldte etiske regler.
4. Der skal satses meget på vidensformidling: Hvordan får den enkelte adgang til information, som han/hun oplever som relevant? Hvordan sorterer den enkelte unyttig information fra? Hvem kan hjælpe med disse opgaver? Her blev der stillet forslag om en såkaldt informations-ombudsmand, ligesom bibliotekerne er blevet nævnt som centrale aktører. Der skal også være adgang til at skaffe sig de nødvendige kvalifikationer i uddannelsessystemet, på bibliotekerne, m.v.

Selv om nogle deltagere advarede mod særlige danske regler for netværkskommunikation, stod det også klart, at der er uafklarede problemer vedrørende informations- og kommunikationsetik. Derfor blev der fremsat forslag om, at forskningsministeren nedsætter et Informationsetisk udvalg. Opgaven for et sådant udvalg kan i første omgang være omhyggeligt at kortlægge problematikken for blandt andet at vurdere, om der er brug for løbende vejledning og retningslinjer, eller om der bare kan fastsættes nogle retningslinjer à la dem, den skrevne presse fungerer efter.

Tekniske standarder

Et emne, som optog en del af debatten, var problemerne med de specielle danske tegn. Der var enighed om, at dette problem bør løses som noget af det aller første. Forsamlingshuset opfordrede derfor forskningsministeren til at tage initiativ til at få udarbejdet fælles standarder, således at i det mindste danske netoperatører sikrer, at vi kan kommunikere med danske bogstaver.

En af forsamlingshusets deltagere fremlagde følgende præcisering af dette forslag:

- At man kræver en compliance-godkendelse af alle mail-leverandører, således at deres systemer kan håndtere danske tegn, 8-bits overførsel etc, før de kan opnå tilladelse til at blive operatører,
- At der stilles tilsvarende kvalitetskrav, samt krav om fornøden dokumentation, automatisk opsætning eller versionering af softwarepakker, der ønskes markedsført i Danmark, i lighed med godkendelse af for eksempel teleudstyr, elektrisk materiel etc.
- At man strammer kravene om godkendelse af terminaler, i telemæssig forstand, til også at omfattet vitale dele af terminalens funktionalitet.

Compliance-godkendelse kendes fra elektrisk materiel, og i denne forbindelse fra f.eks. produkter som implementerer internationale standarder f.eks. X.25 datakommunikation, X.400 mail og hundredevis af andre standarder f.eks. modemstandarder.

I og med at man begynder at kommunikere information i offentlige net, kan man argumentere for, at software ikke længere er et privat anliggende, idet fejlbehæftet eller mangelfuld software kan påføre andre gene, besvær og i sidste ende økonomisk tab.

I den forbindelse bør man også revurdere liberaliseringen og måske stramme kravet til f.eks. overholdelse af ONP-direktivet (Open Network Provision), således at det kommer til at gælde alle, også små, nettjeneste-leverandører, og ikke kun de, som har en monopollignende status.

Bibliotekerne

Hvad er bibliotekernes rolle med hensyn til at give borgerne adgang til de nye elektroniske informations- og kommunikationssystemer?

For det første bør man huske, at biblioteket - også i informationssamfundet - skal fortsætte med at varetage de traditionelle opgaver, det vil sige skaffe nye bøger, plader, cd'ere, m.v., skal kunne bestille bøger fra andre biblioteker, skal lave gode kulturelle arrangementer, o.s.v. Først derefter kommer alt det nye, det vil sige adgang til Internet o.s.v.

Men når det er sagt synes det også at være den almindelige holdning, at bibliotekerne skal spille den samme rolle i etableringen af informationssamfundet som de spillede ved etableringen af velfærdssamfundet. De skal være spydspids i folkeoplysning og i at give adgang og hjælp til at bruge de nye teknologier.

Det sker i første omgang ved at de stiller offentligt tilgængelige terminaler til rådighed, og at de hjælper med informationssøgninger o.s.v.

I næste omgang er det sådanne funktioner som dem man finder i det såkaldte Ballerup-projekt, der står for tur:

- database-adgang (også til brugervenlige, billedbaserede databaser)
- adgang til "børne-net"
- adgang til Internet-tjenester med navigatør-hjælp
- adgang til offentlig information.

Udviklingsprojekter

Udviklingsfond

En af deltagerne foreslog, at der til udvikling og udbredelse af nye tjenester opbygges en fond, som finansieres enten af de mange forskellige teleoperatører, der vil komme til at findes på markedet eller direkte af telekunderne. Pengene i en sådan fond kan bruges til at finansiere projekter, som sigter på at udvikle og udbrede avancerede tjenester til en bredere del af befolkningen. Der vil ikke i første omgang blive tale om udvikling af en egentlig universel service, men om eksemplariske forsøg.

Projekter

Undervejs i konferencen blev der foreslået en række projekter, som ville kunne stimulere den demokratiske brug af informations- og kommunikationssystemer. Jeg vil gerne nævne nogle af de fremlagte forslag og opfordre til, at disse eller tilsvarende projekter støttes, fordi de kan hjælpe os til at udvikle et demokratisk informationssamfund:

1. Den digitale by, hvor "byen" er den overordnede metafor for adgangen til "steder" (informationspladser, -veje, o.s.v) og tjenester. Eventuelt kunne man eksperimentere med at dette blev den basale metafor for samfundsnettet for at sikre at det bliver brugervenligt.
2. En kreativ WWW-sandkasse, hvor man kan eksperimentere æstetisk og udveksle kunstneriske erfaringer og produkter.
3. Det virtuelle bibliotek (hvor det er biblioteket i 3D der er den bærende metafor).
4. Opbygning af nye databaser, som borgerne har eller får brug for, samtidig med, at de net, som skal forbinde databaserne, udvikles og etableres. Som eksempel på en vigtig database, kan nævnes en, der omfatter den offentlige transportsektor. Et andet forslag er en dansk leverandørbrørs.

Det elektroniske forsamlingshus

Generel vurdering

Til sidst vil vi godt vende blikket mod os selv - mod erfaringerne fra vores eget elektroniske forsamlingshus.

Emnet for Teknologirådets elektroniske konference var spørgsmålet om universel adgang til net og tjenester. Men konferencen fungerede i sig selv som projekt i projektet.

Sådan som vi lancerede det elektroniske forsamlingshus opfattede jeg den som et alternativ til det såkaldt "elektroniske andetkammer". Filosofien er at det centrale i demokratiet er *samtalen* og *debatten* mellem mennesker. Forsøget var, kort formuleret, en afprøvning af, om det kan lade sig gøre at gennemføre en sådan debat i elektronisk form.

Hvordan fungerede det så?

Som allerede nævnt blev der i alt udsendt 27 tematiserede pakker med oplæg, kommentarer, spørgsmål og tilkendegivelser fordelt på i alt 94 korte og lange indlæg, der sammen med indledninger og resuméer svarer til knap 200 siders A-4 tekst med lille linjeafstand. To uger før konferencen startede var der tilmeldt knap 200 deltagere. Da forsamlingshuset gik i gang lå det i underkanten af 400 deltagere. Og på konferencens sidste dag var deltagerantallet oppe på 548 personer. Kvantitativt var konferencen således en stor succes, som oversteg selv de mest optimistiske forventninger.

Men ikke alene var konferencen en succes kvantitativt. Det viste sig også, at det var muligt at gennemføre en debat, der var livlig og engageret, inddrog mennesker med vidt forskellig baggrund, og som førte frem imod en række konklusioner.

Forudsætningen er imidlertid, at man får bedre hold på den tekniske stabilitet. Alt for mange pakker kom ikke ud i hel udgave, var forsinkede, eller kom ud mere end en gang. Før dette kommer på plads, så man kan regne med teknikken, kommer det elektroniske forsamlingshus ikke til at fungere optimalt.

Her udover er det en forudsætning, at forsamlingshuset organiseres nogenlunde klart. Hvordan det skal gøres blev livligt debatteret. Hvad er bedst, den redigerede eller den åbne conference?

Min egen holdning som ordstyrer er, at den åbne form (hvor alle breve til listen automatisk sendes ud enkeltvis til samtlige deltagere) er god i f. eks. professionelle sammenhænge, hvor folk inden for et fagområde udveksler erfaringer, synspunkter, anmelder nye bøger, slår stillinger op, annoncerer efter gode idéer, o.s.v. Men jeg tror ikke, at formen er god, hvis man prøver at gennemføre en struktureret debat. Der er det min overbevisning, at det i det tilfælde er nødvendigt med en moderator, der tematiserer, redigerer, resumérer, og som prøver at lede frem mod konklusioner o.s.v. Men jeg skal også indrømme, at der skal arbejdes videre med formen, f.eks. sådan at man kan undgå de massive pakker med mange breve. Et forslag, som er værd at overveje, er, at man næste gang kunne prøve at bygge det hele op omkring en World Wide Web homepage, der resumérer dagens indlæg, hvorefter deltagerne selv kan klikke sig frem til de temaer, som de vil have uddybet.

Konklusionen er, at det er vigtigt, at det elektroniske forsamlingshus organiseres med en ordstyrer, der tematiserer og resumérer. Derfor er det også vigtigt, at der laves et gennemskueligt system med navngivning af pakker i forhold til temaer og resumé og i forhold til det samlede forløb. Ligeledes er det vigtigt, at der skabes en fast, enkel og grafisk overskuelig opsætning af de udsendte elektroniske pakker. Alt dette har vi - med større eller mindre held - forsøgt at arbejde os henimod i løbet af konferencen. Der er ingen tvivl om, at formen kan forbedres, blandt andet under udnyttelse af bedre grafiske interfaces.

Under de forudsætninger tror jeg imidlertid, at det elektroniske forsamlingshus kan bruges som redskab til offentlige debatter - ikke som alternativ til at mødes fysisk, men som supplement.

Deltagerkommentarer

I forbindelse med den spørgeskemaundersøgelse, som blev gennemført umiddelbart efter konferencen, blev der fremført en række synspunkter fra deltagerne, som jeg har plukket i.

Tekniske problemer

Det fremgår klart af mange tilkendegivelser, at der skal mere check på teknikken. Så længe den gør knuder tager det energi og opmærksomhed fra debatten.

- "Det er vigtigt at conferenceholder-teamet har styr på teknologien - det andet svækker tilliden til formen."
- "Uni-C's listserver må meget gerne svare indenfor et par timer max. og ikke først flere dage senere eller måske aldrig. Det virkede, som om den ustandselig og på uberegnelige tidspunkter enten var overbelastet eller sat ud af funktion."
- "Det er lidt irriterende at pakker bliver sendt flere gange, fordi teknikken svigter. Det giver en masse ekstra at læse igennem, inden man finder ud af at man har læst det."

Specielt stod Diatel for skud under konferencen, og som forklaring på problemerne skrev den tekniske chef, Harald Villemoes, idet han i øvrigt takkede for et spændende initiativ:

- "Den anvendte teknologi (uni-c listserver + uni-c x.400 gateway) medførte desværre, at udsendelserne her hos Diatel og vore kunder blev modtaget i formater, der var utraditionelle/illegale x.400 formater. Dette medførte, at vi måtte videresende de første 19 udsendelser med håndkraft, indtil vi fik rettet vore systemer, så de kunne håndtere disse "mærkelige" e-post breve. Efter min mening bør teknologien aftestes lidt bedre, inden næste konference søsættes."

De fleste forslag til forbedringer pegede på World Wide Web:

- "Nu hvor det er en redigeret konference, kunne man ikke vælge at få enten en almindelig tekst eller vælge at få det som et HTML-dokument, hvor man så kan navigere rundt, alt efter hvilket indlæg man har lyst til at læse. Da de fleste kører med WEB-browser skulle dette ikke være det store, tekniske problem, det er lidt kedeligt at skulle bladre så mange sider igennem."
- "Overvej en anden gang at køre konferencen på World Wide Web!!"

Ordstyrerfunktionen

Selv om nogle få indlæg foretrak de uredigerede konferencer, støttede de allerfleste kommentarer i forbindelse med spørgeskemaet idéen med at køre konferencen via en ordstyrer, selv om formen naturligvis skal rette sig efter det emne, der debatteres:

"Efter min opfattelse, som er baseret på flere års anvendelse af USENET nyhedsgrupper, IRC (chat) og e-mail, er der en klar værditilvækst i at have en ordstyrer ved en konference som denne."

"Det er nødvendigt med en ordstyrer, som kan sikre at alle deltagere overholder en dagsorden eller 'netetikette', så konferencen ikke drukner i 'information overload'. Man kan diskutere omfanget af ordstyrerens rolle, men som minimum skal vedkommende vel sikre at alle overholder reglerne."

"Det var rart med de korte resuméer, så man kunne koncentrere sig om det man fandt væsentligt."

Nogle mente imidlertid, at der skulle have været styret endnu stærkere:

"Der skal redigeres kraftigere i indlæggene, den tåbelige diskussion om ae, oe og aa havde intet med emnet at gøre."

"Styring er absolut nødvendigt. Og det endda mere end der har været tale om på denne konference. Jeg tabte tråden undervejs. Læser man ikke alle pakker - i tide - er det svært at følge med."

"Så kostbar som min tid er, ville skrapere censur bestemt ikke have generet mig."

Pas på informations-oversvømmelse

Den afgørende rettighed i en demokratisk sammenhæng er: Retten til at ytre sig. Men i forbindelse med elektroniske debatter kan retten til at informere også blive et problem, fordi den kan føre til informations-forurening: Vi risikerer at lide druknedøden, fordi vi bliver oversvømmet af en uoverskuelig mængde informationer. Dette problem skal der gøres noget ved.

"Problemet er, at man nu kan kommunikere hurtigere end man kan nå at tænke sig om."

"Det er den første konference, jeg deltager i. Jeg er lidt rystet over, hvor meget tid der går - det går slet ikke at være med via arbejdet, og hvor hurtigt man mister tråden, hvis man ikke følger med

hver dag - tempoet bliver forjaget. I øvrigt mener jeg, at "den, der har tid, har magten - demokrati" ikke nødvendigvis er demokrati."

"Jeg tror, at der ligger en stor opdragelsesopgave i at udpensle spillereglerne til kommende ordstyrede forsamlingshuse. Man kunne godt have gjort mere ud af at lægge en slags stilramme ud. F. eks. kort indlæg, emneoverskrifter med stort, ingen kopiering af indslag inden kommentarer o.s.v. Det havde nok gjort det noget mere sikkert for nybegyndere at deltage i."

Afstemning om konklusionerne

Enkelte foreslog, at man en anden gang sætter konklusioner og anbefalinger til afstemning. Den efterfølgende spørgeskemaundersøgelse viste, at det godt kan lade sig gøre:

"At henvise til "flertallet" eller "almindelige" som underbygning af en konklusion er kun flødeskum - hvad med at bruge spørgeskemaet i konklusionen?"

Bedre annoncering og afrapportering

"Selvom 500 mennesker er flere end man kunne have fået med i de fleste lokaler kunne man nok have fået endnu flere med - ud over universitetsfolk og telekonsulenter - med lidt ekstra PR. De elektroniske cafeer jeg snakkede med havde f. eks. ikke fået noget om det at vide, inden det gik los. Jeg synes, at det er en virkelig god måde at deltage i konferencer på, specielt hvis du sørger for at nationens beslutningstagere får et grundigt referat."

Generel vurdering

"Jeg læser i fritiden og har hele tiden været lidt bagefter debatten, men jeg synes det har været sjovt og interessant at læse indlæg fra så mange forskellige mennesker."

"Et rigtig godt initiativ, som jeg håber vil blive fulgt op med nye emner. Jeg finder det vigtigt at så mange som muligt får mulighed for at prøve den slags konferencer. Jeg mener derfor, at det er meget centralt, at der bliver stillet udstyr til rådighed for hele befolkningen, og jeg finder det vil være naturligt at bibliotekerne bliver stedet som tilbyder denne service over for borgerne."

"Det var et fint initiativ af teknologirådet. Jeg håber I har mod på at gentage arrangementet en anden gang."

"Det var et godt og vel-timet forsøg! Ros for det!"

"Tak for en spændende form at debattere et interessant emne - lad os se mere på denne måde fra jer/Teknologirådet.

"Har brugt debatten som inspiration til ændringsforslag til Ålborg Kommunes budget for 1996. Der blev bevilget en halv million kroner til en Internetcafé på hovedbiblioteket."

Spørgeskemaundersøgelse

Efter afslutningen på Teknologirådets *elektroniske forsamlingshus* gennemførte vi en lille elektronisk spørgeskemaundersøgelse blandt de involverede deltagere.

Der kom i alt 126 svar på spørgeskemaet vedrørende Teknologirådets elektroniske forsamlingshus. Sammenlignet med de 548, der var tilmeldt listen, giver den en svarprocent på 23,0.

Umiddelbart kunne man tro, at det kun er de aktive, der har deltaget, men som det fremgår af spørgsmål 9 har 63,4 procent af dem, der besvarede spørgeskemaet, ikke sendt indlæg til konference. Selv om det giver en vis overrepræsentation af aktive deltagere, svarer det ikke så dårligt til den faktiske fordeling.

For det første er det iøjnefaldende, at det elektroniske forsamlingshus er blevet domineret af yngre og midaldrende, mandlige akademikere. I følge svarene på spørgeskemaet var 89 procent af deltagerne mænd, 57 procent akademikere, 95 procent i alderen mellem 20 og 60. Et af disse resultater har vi kunnet checke via deltagerlisten, nemlig kønsfordelingen. Deltagerlisten viser, at 94 ud af de 548 deltagere var kvinder, d.v.s. 17,2 procent og 82,8 procent mænd. Det er ikke så overraskende, at det er akademikere, der dominerer, fordi det jo er denne gruppe som via Internet (som jo gennem mange år hovedsageligt har været et net for forskningsinstitutioner) er vant til at bruge nettet. Men mandsdominansen er enorm! Spørgsmålet er, om denne dominans af midaldrende mandlige akademikere er et begynderfænomen, eller om det peger frem mod et samfund domineret af højtuddannede "symbolproducenter" og "symbolanalytikere", som det jo er blevet sagt. I hvert fald træder problemet angående A- og B-hold tydeligt frem.

For det andet bemærker jeg, at 60 procent har deltaget via computeren på arbejdet. Det tolker jeg på den måde, at den reelle adgang til de nye teknologier faktisk har en stor betydning. De, der ikke har umiddelbart adgang, eller som skal betale for at få det, bruger faktisk også de nye informations- og kommunikationsmuligheder i mindre grad.

De fleste deltog på grund af emnet, men en hel del deltog også, fordi selve formen var ny og interessant.

Der blev snakket meget om tekniske problemer under konferencen (mange mener for meget). Alligevel svarer 34 procent, at de ikke oplevede tekniske problemer, mens de øvrige 66 procent altså have problemer: Hovedsageligt med de danske tegn, men også med elektroniske pakker, der ikke nåede frem til tiden, eller kun i beskåret udgave, og/eller kom i flere omgange. Men som flere kommentarer fremhæver, så skal det tekniske grundlag bringes i orden, hvis den slags konferencer skal kunne gennemføres fremover, og så bør vi sørge for at udvikle et langt mere brugervenligt interface. Selv kunne jeg godt tænke mig at gennemføre et forsamlingshus på World Wide Web i HTML format. Det ville give langt bedre muligheder for at fordele indlæg i temablokke, som deltagerne selv kunne hente frem og læse efter behov, og overblikket over forløb og struktur ville blive meget bedre.

Hvad angår udbyttet af konferencen siger næsten halvdelen, at de var tilfredse, og hvis vi tager hverken/eller-gruppen med, er vi oppe på 88 procent. Det synes jeg er ganske tilfredsstillende, alle de tekniske vanskeligheder taget i betragtning. Denne konklusion bekræftes da også af at 92 procent siger, at de gerne vil deltage i lignende konferencer, hvis emnet er relevant for dem.

Med hensyn til deltagerens aktivitet læste næsten halvdelen alle de udsendte pakker, mens den anden halvdel havde læst nogle af pakkerne. 37 procent af dem, der svarede på spørgeskemaet, har bidraget

med et eller flere indlæg under konferencen.

39 procent var enig i konklusionerne, mens kun 15 procent var uenige. Der var en stor gruppe på 46 procent, som satte kryds ved "ved-ikke", hvilket jeg tolker som udtryk for delvis enighed.

Og endelig støttede en stor gruppe, at konferencer af denne type organiseres med ordstyrer. 69 procent sagde ja, 15 procent foretrækker uredigerede konferencer, mens 16 procent var i tvivl. Mange sagde, at det afhang af emnet for konferencen.

Alle disse sidste resultater peger i retning af, at der er brug og interesse for det elektroniske forsamlingshus, men at det er vigtigt at gennemføre en fortsat produktudvikling. Vi skal vide mere om, til hvilke problemstillinger, formen er god, og til hvilke den ikke er hensigtsmæssig. Vi skal arbejde videre med formen: Hvor lang tid skal den vare, hvordan skal forløbet tematiseres, o.s.v.?

Derudover skal vi arbejde videre med ordstyrerfunktionen. Det er ikke alene min personlige opfattelse (som ordstyrer er jeg jo også forudindtaget), men tallene bekræfter faktisk, at til emner af den type, som vi har diskuteret, er det den rigtige form. Mange af kommentarerne til spørgeskemaet siger da også, at den største barriere for denne type konferencer er tiden: De fleste har simpelthen ikke tid til at bruge timer hver dag på at læse lange, relativt uredigerede indlæg. På denne måde kan det blive de personer med mest tid, der vinder, simpelthen ved at skrive de andre ihjel. Men hvis det er rigtigt, stiller det jo endnu større krav til ordstyreren. Mange kommentarer siger, at han/hun bør gribe hårdere ind (og der er mange, der har rost resuméerne som en god service), men samtidig skal vi jo bevare gennemsigtigheden, så man som deltager kan checke efter, hvad der faktisk er blevet sagt. Jeg tror, at et bedre interface kan hjælpe os med det.

Hertil kommer, at det nok også kunne være gavnligt med lidt flere ressourcer, sådan at man dels i højere grad kunne trække på ressource-personer, men dels også så man kunne efterligne de eksisterende konsensuskonferencer (med borgerpaneler o.s.v.) lidt mere.

Endelig viste spørgeskemaundersøgelsen, at konklusioner og andre resultater af debatten i et elektronisk forsamlingshus godt kan sættes til afstemning, og det var nok en god idé at gøre næste gang.

Hovedkonklusionen er imidlertid, at det elektroniske forsamlingshus er kommet for at blive - det er et nyt redskab for den offentlige debat. Men formen skal videreudvikles og de tekniske problemer skal tackles. Og så skal vi tage problemet vedrørende den skæve kønsfordeling og vedrørende a- og b-holdet alvorligt, så vi ikke ender med at udvikle endnu en tumbleplads for de yngre og midaldrende akademiker-mænd.

Spørgeskemaundersøgelse

Teknologirådets Elektroniske Forsamlingshus	Abs. tal	Procent
1. KØN:	126	100
Mand:	112	88,9
Kvinde:	14	11,1
2. ALDER:	126	100
Under 20:	2	01,6
20-40:	68	54,0
40-60:	52	41,3
Over 60:	4	03,2

3. ERHVERV	124	100
Akademiker:	71	57,3
Andet lønarbejde:	25	20,2
Selvstændig:	7	05,6
Pensionist:	3	02,4
For tiden arbejdsløs:	4	03,2
Andet (hovedsageligt studerende):	14	11,3
4. DELTOG DU FRA HJEM ELLER ARBEJDE?	114	100
Via Internet abonnement på arbejdet:	69	60,5
Via privat Internet abonnement:	41	36,0
Andet:	4	03,5
5. HVORFOR DELTOG DU (> 1 SVAR)?	126 (147)	100
På grund af emnet:	101	68,7
På grund af formen (elektronisk konference):	42	28,6
Andet:	4	02,7
6. TEKNISKE. PROBLEMER (> 1 SVAR)?	125 (139)	>100 (100)
Tegn-problemer (ae, oe, aa o.s.v):	56	67,5 (40,3)
Problemer med at modtage posten:	34	41,0 (24,5)
Andre problemer:	7	08,4 (05,0)
Ingen problemer:	42	33,6 (30,2)
7. HVORDAN VAR UDBYTTET?	124	100
Tilfreds:	60	48,4
Utilfreds:	15	12,1
Hverken-eller:	49	39,5
8. LÆSTE DU DE UDSENDTE PAKKER?	125	100
Alle:	58	46,4
Nogle:	63	50,4
Ingen:	2	01,6
9. SENDTE DU INDLÆG?	123	100
Flere end et:	19	15,4
Et:	26	21,1
Ingen:	78	63,4
10. HVAD FORETRÆKKER DU?	120	100
Ordstyrer-konference (som den gennemførte):	83	69,2
Uredigeret konference:	18	15,0
Ved ikke:	19	15,8
11. ENIG I KONKLUSIONER OG RESUME?	123	100
Ja:	48	39,0
Nej:	19	15,4
Ved ikke:	56	45,5
12. VIL DU DELTAGE I LIGN. KONFERENCER?	126	100
Ja:	116	92,1
Nej:	1	00,8
Ved ikke:	9	07,1

126 svar ud af en population på 548, svarende til 23,0 procent.

27.10.97 Teknologirådet tekno@tekno.dk